Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 128 (9502) | вторник, июнь 4, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ӨӨРЕДИЛГЕ НОМНАРЫ БЕЛЕН

Совет Тываның 30 чыл болур иоңга утказуштур калбарган социалистиг чарышка киришпишаан, Тываның ном үндүрер чери биле типография коллективтери бүдүрүлге программазын боттандырарының талазы-биле эки көргүзүглерлиг болган. 1974-75 өөредилге чылында тыва школаларга өөредилге номнары үндүрер талазы-биле күрүне планын хуусаа бетинде күүсетиен дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге болгаш Парлалга херектериниң, полиграфияның болгаш ном садыының талазы-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күрүне комитединге типография биле ном үндүрер чер коллективтери май 29-та рапорттаанныр.

176 парлаан ама хемчээлдиг, 180 муң кезек 13 аңгы өөредилге номун парлап үндүргеи. Эң бичии школачыларга бир-ле дугаар «Белеткел классынга үүгүлел», 1, 2, 3 класстарның «Төрээн чугаазы», «3-ку класстың математиказы», 4-ку класска «Төрээн чогаал», 6-гы класска «Диптер географиязы», 6-7 класстарның «Зоологиязы» ында кирип турар.

Өөредилге номнарын белеткеп, үндүрер талазы-биле Тываның ном үндүрер чериниң редакторлары А. Д. Сат, А. Д. Бородина, О. М. Баир, полиграфистер Б. И. Потапов, И. И. Пономарева, М. Д. Маландина болгаш Н. В. Корницкая олар дыка харыысалгалыг ажылдаанныр.

К. КУЗНЕЦОВА,
экономист.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫ

ЧУРУКТАРДА: (солагай талада) Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, Куш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан Галина Ырымаевна Кара-кыс. Ол Бии-Хем районда «Хадың» колхозтуң бедик көргүзүглерни чедип ап турар мурнакчы саанчызы.

(Оң талада) Чадааннаның хлеб заводунуң хлеб быжырыкчызы, мастер Чечен Назадымовна Ондар. Бо чылын ол Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаткан.

О. Охемчиктиң фотолары.

СЭКП төлээлери чанып келген

Югославияның Коммунистер звилелиниң чалааны-биле ЮКЗ-ниң X съездизиниң ажылынга киришкеш, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленкога баштаткан СЭКП-ниң төлээлери Белградтан июнь бирге Москвадаа эвп чедип келген.

Төлээлерниң составынга СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП-ниң Ленинград хоорномунуң бирги секретары Б. И. Аристов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ЮСФР-де элчини В. И. Степаков олар кирип турган.

Эштер К. И. Мазуров, А. Я. Пельше, В. И. Долгих, СЭКП ТК-ның харыысалгалыг ажылдакчылары төлээлерни Внуково аэродромдан уткаанныр.

(СЭТА).

Соңгулдага утхуштур

АЖЫЛ УЛАМ ШАПКЫНЧААН

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары төскү беш чылдың планныг онаалдаларын база бедиткен социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартып турар. Комбинаттың бүдүрүлге участоктарының коллективтериниң аразында калбарган чарыш чыл келген тудум багай эвес түңнелдерни берип келген.

Ак-довуракчылар перспективтиг болгаш агар план ёзугаар ажылдап турар. Беш чылдың ниити планын чылдар аайы-биле хуваагаш, оон канчаар күүсеттинип орарын ай, квартал санында түңнээш, коллектив кежигүннери бүрүзүнге дыңнадып турарын ында организастаан. Ынчангаш кайы-даа эзлчеснің, цехтиң ажылчыннары беш чыл планының канчаар күүсеттинип орарын эки билир болгаш күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынче боттарының күжүн мобилизастап турар.

Бо чылдың эгезинден бээр ак-довуракчылар «Беш чылдың дөрт чылдарының планын үш чартык чылда!» деп кыйгырыгның адаа-биле ажылдап келген. Ол шимчээшкин эки үре-түңнелдиг болган. Перспективтиг план ёзугаар дөрт чылдарның дургузунда 157 муң тонна даг-дүгүн бүдүрер ужурлуг турган, ынчаарга бо чылдың эрткен беш айларының түңнели-биле алырга ак-довуракчылар беш чылдың эгезинден бээр 158 муң тонна ажыг даг-дүгүн бүдүрген.

Амгы үеде ак-довуракчылар бо чылдың планныг көргүзүглерин хуусаа бетинде күүседир дээш чарышты калбарткан. Соңгулда хүүнге чедир чыл дургузунда пландан ажыр 2 муң тонна даг-дүгүн бүдүрер дээн хүлээлгени күүседир деп сорулга салдынган. Аңаа бүдүн-бүдүн коллективтер эки көргүзүглерни чедип ап турар. Чижээлээрге, даг-дүгү арыглаар фабриканың № 4 болгаш 5 эзлчеглери майның планын 120 хуу күүсеткилээн. Ол дээрге мөөң мурнунда туруп көрбээн рекордчу көргүзүг. Соңгулда хүүнге чоокшулаан тудум бедик көргүзүглерни чедип ап турар ажылчыннарның болгаш коллективтерниң саны көвүдээн. Рудниктиң ажылчыннары эрткен айда онза күжениишкиниг ажылдаан. Чыл эгезинде бо участокка чамдык хожудаашыннар турган. Майда даг-ажылар чүгле ол хожудаашынны чайлаткан эвес, а боттарынга алган бедитиен хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Экскаваторщиктер Силич, Козлов олар майның сөөлгү он хонуунуң планын бүдүн чартык катап ажыр күүседип, руда чүдүрүп чорударының маңаа көзүлбээн рекордун тургусканнар.

С. МААДЫ.

Мурнакчы бригада

Ленин орденинин эдилекчизи Борис Александрович Белковка удуртқан комплекстиг бригада «Кызыл тудуг» эргелелинде мурнакчы ажылдыгларнын бриэзинге санадып турар.

Бригаданың кежигүннери бо чылдың эрткен беш айларының планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Май айның даалгазын хуусаа бетинде 112 хуу боттандырган. Олар пайысылалдың дөртку микрорайонунда 114 өг-бүле чурттаар бажыңның тудуун доозар чоокшулаан, эмнелге ажылдакчыларының общежитиезинин ханазын салырынга белеткеп турар.

Социалистиг чарышты дээштиг организастап, куш-ажылдың сагылга-чүрүмүн быжыглаан түңнелинде бригада планныг онаалдазын доктаамал ажыр күүседип келген.

(Бистиң корр.).

Политмассалыг ажыл

СОҢГУЛДАГА БЕЛЕТКЕЛ

Соңгулдага белеткел — партия организацияларының шыңгыы шылгалда, чон ортузунга оон организакчы болгаш политмассалыг ажылды калбаа-биле чорудуп билириниң хыналдазы болур. Төлептиглерни соңгулда комиссиаларының составынга депшиериниэн, агитпунктулар эргелекчилеринге актывчи, идепкейлиг кижилерни быжыглаарындан болгаш соңгулда мурнунуң политмассалыг ажылын калбартырындан бүгү-ле чүве хамаарлыр. Ынчалдыр ажылдар районнуң соңгулда участоктарында чорып келген. Партия комитеттери соңгулда кампаниязының планнарын тодаралып турган, коммунистернин чогаадыкчы инициативазын улам ынай хөгжүдеринче, пропагандистерниң, политинформаторларның болгаш агитаторларның ажылын улам идепкейжидеринче профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының күжениишкиннерин каттыштырып, оларга удуртулганы эвижидеринче кол кичээнгейни угландырган.

Соңгулдага белеткел ажылының амгы үеэинде районда ниитизи-биле 220 ажыг лектор болгаш политинформатор, 600 ажыг агитатор база 32 агитколлектив, 14 агитпункт ажылдап турар.

Бо чугула политиктиг кампанианы организастыг чорудар талазы-биле «Шекпээр» совхозтуң Биче-Тей салбырының партия эге организациязы (секретары К. Монгуш) эки ажылдарны кылып чоруткан. Баштай агитколлективтиг ажыл планын тургускан, агитаторларның семинарын эрттирген. Коммунистиг партиялың болгаш Совет чазактың ленинчи иштики болгаш даштыкы политиказының база партийның амгы үеде экономиктиг политиказының дугайында лекцияларны көзээ Советтин даргазы К. Б. Төгүс-оол, партком секретары В. Д. Монгуш, совхозтуң улуг экономизи Ш. Д. Ооржак олар номчугулаан.

Ук салбырда шупту 32 агитатор ажылдап турар. Олар совхозтуң хову турлагларында база быжыглаан. Амгы үеде олар суурнуң чурттакчыларынга, малчыннарга, хову турлагларында механизаторларга тайылбыр ажылын чорудуп турарлар.

Биче-Тей суурда агитпункт (эргелекчизи коммунист К. Ооржак) эки ажылдыг. Ында ажыл планын уткашынарлыг тургускан, план ёзугаар кылза чогуур ажылдарының күүселдезин доктаамал хынап турар. Агитпунктуның каасталга-шимелдезин өйшаанда кылып алган. Ам ында соңгукчуларның даңзызы астыгган, демурныйлаашкын чорып турар, ажыл планы, соңгулда дугайында дурумсаавырлар бүрүн белеткеттинген. Ол ышкаш ында солуннар болгаш журналларны делгеп салгылаан. Бо агитпункт соңгукчуларның бүгү-ле сонуургаан айтырыгларынга харыыны бээр, культураның төвү болу берген.

Районда бо дег ажылдыг агитколлективтер болгаш агитпунктулар хөй. Совхозтуң дирекциязы, парткому, партия эге организацияларының профэвилел, комсомол болгаш өскеда хөй-ниити организацияларының талазындан политмассалыг ажылдарже кол кичээнгейни салганыдан ук совхоз бирги квартында болгаш дөрт айларның иштинде багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ылангыл бирги квартында социалистиг хүлээлгезин күүседип, бирги черни эзлээш, партия райкомунуң болгаш районнуң күүсекчи комитединиң ажыл-агыйлар аразынга шидчип чоруур Кызыл тугун чаалап алган. Часкы хову ажылдарын база-ла чедиишкиниг чоруткан.

Ам болур соңгулда хүүнге чедиишкиниг ужуражыр дээш ажылагыйның бүгү-ле адырларында социалистиг чарышты улам калбарткан.

О. МОНГУШ,

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи.

АНГОРЛАРДАН

«Тиилелге» колхозтуң 1200 ангорлары ийи коданда, менди болгаш хүр кыштаглаан. Ам часкы одарда, удавас чайлагладырынга белеткенип турар.

Кыргылданы чаңгыс неделяда организастыг дооскан — ниитизи-биле 1611 кг эки шынарлыг дүктү күрүнеге дужаган. Аныяк өшкү кадарчызы Кизан Тешпей-оол биреэге онаалтыр 790 грамм дүк кыргыдар хүлээлгелиг турган, а херек кырында оон кодан өшкүзүнүң дүгү баш бүрүзүнге онаалтыр 1200 грамм болган.

Төрүүр өшкү малдаан Аракчаа Биче-оолдуң көргүзүү оон-даа бедик. Оон социалистиг хүлээлгезинде бирээзиндепе 1250 грамм дүк кыргыдар турган, ам херек кырында 1440 грамм дүк алган. Малчыннар амгы кичээнгейни чайгы семиртилгеже угландырган.

К. СРАТ-ООЛ.

Каа-Хем район.

Өөредилге чылын түңнээн

СЭКП Тес-Хем райкомунуң чанында удуртукчу ажылдакчыларның теоретиктиг семинарының түңнел кичээли эрткен. Бо өөредилге чылында экономика темазынга хамаарышкан хөй янзы айтырыгларны сайгарып көрген. Өөредилге чылын түңнээн сөөлгү кичээлге социалистиг чарыш дугайында чугааны чоруткан.

«Чарышты организастаарының ленинчи принциптерин — амыдыралга» деп илеткелди СЭКП райкомунуң ийиги секретары С. С. Куулар кылган. «Социалистиг чарыштың хөй-ниити функциялары. Социалистиг чарышты хөгжүдериниң амгы үе-чадазы болгаш оон онзагай чүүлдери» деп илеткелди СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи Ш. С. Кочага кылган.

Илеткелдер соонда чер-черде социалистиг чарышты организастап турары, четпестер дугайында дуржулга солчулгазынга хөй кижи киришкен. Семинарның удуртукчузу СЭКП райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду бо чылгы өөредилгениң түңнелин үндүргеи.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

КЫЗЫЛДА БОЛГАШ РАЙОННАРДА

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Кызылдың туйбу заводунуң коллективи төскү беш чылдың толарадыкчы чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш бригадалар, тус-тус ажылчыннарның ортузунда социалистиг чарышты чыл эгезинден бээр калбарткан. Ол эки түңнелдерни берген. Завод беш айларның планын хуусаа бетинде май 30-де күүсеткен.

Бо чылдың эрткен беш айларында заводтуң ажылчылары республиканың тудугларынга 8 миллион 424 муң кезек туйбуну берген. Эрткен чылдың бо үеэинге деңнээрге 91 муң кезек туйбу хөй болган. Ол ышкаш продукция сайгарарының, куш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белдириниң даалгаларын 1973 чылдан көвүдеткен. 469 муң рубльдиг продукциязын сайгарар тургаш, 474 муң рубль чедирген.

Заводта планныг даалгазын доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчы ажыл-ишчилериниң саны көвүдеп орар. 1974 чылдың эрткен беш айларының түңнелинде өрттедир туйбу салыкчыларының Иван Багров, Михаил Берзин, туйбу хептекчилериниң Александр Макшанов удуртқан бригадалары социалистиг чарыштың тиилекчилери болган.

А. ФИЛИППОВА,
заводтуң экономизи.

ЧҮГЛЕ ШЫНАРЛЫГ ДООСКАН

Таңдыда «Шамбалыг» совхозтуң коммунист М. Монгушка удуртқан комсомолчу-аныяктарның бригадазы часкы хову ажылдарын кыска хуусаада эң эки агротехниктиг чурумнар ёзугаар дооскан.

Тура-соруктуг аныяк ишчилер 3.300 гектар черниң шыгын базырган, 1400 гектар часкы черни аңдарган. Тараа культураларын 3 муң ажыг га черде чашкан, оон иштинде кол культура—кызыл-тасты 2.600 гектарда тараан.

Комсомолчу-аныяктар бригадазы часкы тарылганы эки шынарлыг дооскаш, ВЛКСМ Таңды райкомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Бригаданың хову турлаа эки дериттинген. Ында механизаторларның болгаш тараажылларның ажылдаларынга база дыштаырынга бүгү-ле таарымчалыг байдал тургустунган.

Х. АЛАШ-ООЛ.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң үшкү чыыжының сески сессиязын 1974 чылдың июнь 27-де Кызыл хоорайга чыылдырар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1974 чылдың июнь 3.

„Шынның“ болгаш радионуң бригадазы кыргылда пунктуларында

Төрээн чуртка 3000 тонна дүктү берээлиңер!

Республиканың хөй ажылында эң чугула кампания — хөй кыргылдазының массалыы-биле эгелээриге чедир санныг хонуктар арткан. Төскү беш чыл планының дөртку тодарадыкчы чылында бистиң республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының хойжулары Төрээн чуртка 3000 тонна эки шынарлыг дүктү бээрин хүлээнген. Алган бедик хүлээлгени күүседир төлээде хөй кыргылдазынга баш удур ыяк белеткенир херек. Эрткен чылдарда күрүнеге дүк садар талазы-биле алдынган хүлээлгелер күүсеттинмейн турган. Оон чылдагааны чүдел? Чогум-на бо айтырыг ажыл-агыйларның удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг. Эрткен чылдарның четпестерни бүгү талалыг анализтеп көргеш төскү беш чылдың тодарадыкчы чылында ону болдурбас дээш боттуг, шиитпирлиг хемчеглерни алыр херек.

Кыргылда кампаниязынга ажыл-агыйлар бо чылын канчаар белеткенип турарыл? Бо айтырыгны тодарадыры-биле «Шынның» болгаш радионуң бригадазы Таңды база Каа-Хем районнарның чамдык ажыл-агыйларынга барып, кыргылдага белеткелди хынап көрген.

ЧАҢГЫС ГРАММ-ДАА ДҮК ЧИДИРБЕС

Кур черде «Тиилелге» совхозтуң кыргылда пунктузунга бистин чеде бергениис ол хүн ында бүгү белеткел колдуунда-ла доозулган болду. Эрткен чылларда-ла ажылдап турган пункт. Кажаа-хораазы бүрүн. Пунктуда электрилиг 29 машинаны үзеп, таарыштырып тургускан. Кыргыкчыларга аъш-чем белеткээр чаа столованы база тудуп каан.

Совхозтуң кол зоотехниги Иван Сидорович Капсаргинби-ле ужураштывыс. Кыргылдага белеткелдиң бүгү байдалын ол тодаргай чугаалады.

Тиилелгечилер эрткен чылын күрүнеге дүк садарының планын ажыр күүсеткен. Ону таварылга деп санап болбас. Хой кыргылдазынга чыл бүрүде-ле баш удур ыяк белеткеиип, ол чугула кампанияны бедик дециелге организастыг эрттирери ажыл-агыйга чаңчыл апарган. Ынчангаш дүктүң чаңгыс грамм-даа чидириин болдурбайн турар.

— Бо чылын совхозтуң күрүнеге дүк садарының ажыл-агый планы 49 тонна — деп, Иван Сидорович чугаалады.— Бистер болдунар арталарывысты санап көргеш 54 тонна дүктү күрүнеге садарын хүлээнген бис. Хүлээлге бедик. Ынчангаш кыргылдага баш удур ыяк белеткендивис. Кыргылданы бо чылын эрткен чылдаазындан 15 хонук эрте эгелээрин планнап турбис. Дүк черге тоглап дүшпес болур.

Совхозтуң хойжулары бо чылын 13 муң ажыг хойну кыргыыр. Оон барык-ла дец кезин бедүүн болгаш чартык бөдүүн дүктүг. Ол хойларны июнь эгезинде-ле кыргып киряптер. Тускай эртемниглерниң кылган саналашкыннарындан алырга, совхоз бо чылын дүк талазы-биле алган бедик хүлээлгезин күүседип болур аргалыг.

Хойнуң дүгү чыңгакталып, дүрген хозалын дээш база-ла хемчег ап эгелээн. Сөөлгү үеде изиг хүнмерде хойну кажаалаан, машина-биле суг чаштырып турар. Ол чорук хойнуң дүгүнүң дүрген хозаарынга, чыңгакталырынга идегин бээр.

«Тиилелгениң» кожазы эң-не аныяк совхоз «Шамбалыгда» ча диди:

— Совхоз чаа тургустунган болгаш, кылыр ажыл эндерик. Бо кыргылда пунктузун түр када инек кажаазында дерип алдывыс. Дүктүн чидирин болдурбас дээш болдунар бүгү хемчеглерни ап тур бис. Хоюустуң барык-ла кезин хирези бөдүүн, чартык бөдүүн дүктүг. Ынчангаш кыргаш хойнуң дүгү эки шынарлыг, арбын болун турар. Шамбалыгжылар күрүнеге дүк садар хүлээлгезин күүседиринге бүзүрелдиг.

КЫРГЫКЧЫЛАР БЕЗИН ЧЕТЧЕЛЕТТИНМЭЭН

Хоочун ажыл-агый «Революциянын чалбыыжы» совхозта хой кыргылдазынга белеткелдиң бригадири Кадыр-оол Сыгат кыргылдага белеткелдиң байдалын биске тодаргай чугаалап берди. Ажыл-агый бо чылын күрүнеге 28,7 тонна дүк дужаар планныг. Ону 35 тонна чедирерин хүлээнген. Совхозта кыргыыр улуг хой 8000 ажыг, оларның баш бүрүзүнден 3,5 кг дүктү алыр деп турар. Мурнуку чылдарның дуржулгазындан алырга, дүк планын ажыл-агый күүседип болур аргалыг.

Хой дугуунуң чидирикин болдурбас, кыргылданы чогуур ейүнде чорудар дээш боттуг үүнү кылганыл? Кыргылда пунктузу белеп эвес. Ону чаала цементилээр деп турар. Электрилиг 24 машина ажылдаары көрдүнген. Олар складта чытпышаан. Кажан таарыштыр тургузары билдинмес. Машина-биле кыргып билир 16 кижи бар. Оон артканнарын кайыын тывары, кажан өөредири тодараттынмаан. Оон-даа дора чүве болза, дүктүң чидирин-биле демиселди чоруттпайн турары. Тус-тус коданнарда дүгү тоглап дужуп чоруур апарган хойлар бар. Оларны үзүп кыргыырын организаставаан. А саргыга удур эм чаштырылгазын чүгле чаңгыс катап кылган. Ынчаарга хойнуң дүгүн дүрген хозалдырар, чыңгактыг болдурар суг чаштырылгазын шуут чоруттпайн турар. Дүгүн удавас кыргыыр ужурлуг бүдүн чартык муң баш бөдүүн дүктүг хойлар база бар.

— Хойга суг чаштырары ажык чок, харын-даа хоралыг — деп, кол зоотехник А. Галкина тоомча чок хевирлиг мынча диди:

— Биске хой кыргылдазы эгелээри ырак. Ынчангаш белеткелге далашпайн турар бис. Белеткенир онза чүве-даа чүү боор...

Хой ажылын харыылап турар кол специалистиң ындыг харыызы бисти кайгадыпты. Эш Галкинаның бистиң-биле чугаалажыр хөөн чогу, салган чамдык айтырыгларны ойзу-кыйзы харыылап олурары элдеп болган.

Совхозтуң хойжу бригадиң байдалы оон кожалары, үстүнде айтқан ийи совхозтуундан көңгүс өске болду.

— Кыргылдага ажыл-агый канчаар белеткенип турарыл?— дээн бистиң айтырыывыска, совхозтуң кол зоотехниги А. Галкина тоомча чок хевирлиг мынча диди:

— Биске хой кыргылдазы эгелээри ырак. Ынчангаш белеткелге далашпайн турар бис. Белеткенир онза чүве-даа чүү боор...

Хой ажылын харыылап турар кол специалистиң ындыг харыызы бисти кайгадыпты. Эш Галкинаның бистиң-биле чугаалажыр хөөн чогу, салган чамдык айтырыгларны ойзу-кыйзы харыылап олурары элдеп болган.

Совхозтуң хойжу бригадазының бригадири Кадыр-оол Сыгат кыргылдага белеткелдиң байдалын биске тодаргай чугаалап берди. Ажыл-агый бо чылын күрүнеге 28,7 тонна дүк дужаар планныг. Ону 35 тонна чедирерин хүлээнген. Совхозта кыргыыр улуг хой 8000 ажыг, оларның баш бүрүзүнден 3,5 кг дүктү алыр деп турар. Мурнуку чылдарның дуржулгазындан алырга, дүк планын ажыл-агый күүседип болур аргалыг.

Хой дугуунуң чидирикин болдурбас, кыргылданы чогуур ейүнде чорудар дээш боттуг үүнү кылганыл? Кыргылда пунктузу белеп эвес. Ону чаала цементилээр деп турар. Электрилиг 24 машина ажылдаары көрдүнген. Олар складта чытпышаан. Кажан таарыштыр тургузары билдинмес. Машина-биле кыргып билир 16 кижи бар. Оон артканнарын кайыын тывары, кажан өөредири тодараттынмаан. Оон-даа дора чүве болза, дүктүң чидирин-биле демиселди чоруттпайн турары. Тус-тус коданнарда дүгү тоглап дужуп чоруур апарган хойлар бар. Оларны үзүп кыргыырын организаставаан. А саргыга удур эм чаштырылгазын чүгле чаңгыс катап кылган. Ынчаарга хойнуң дүгүн дүрген хозалдырар, чыңгактыг болдурар суг чаштырылгазын шуут чоруттпайн турар. Дүгүн удавас кыргыыр ужурлуг бүдүн чартык муң баш бөдүүн дүктүг хойлар база бар.

— Хойга суг чаштырары ажык чок, харын-даа хоралыг — деп, кол зоотехник А. Галкина бодунуң четпес ажылын агартынарын оралдажып турар.

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозта кыргылдага белеткел база-ла үстүнде айтқан ажыл-агыйдан дээредевес. Колхозчулар бо тодарадыкчы чылда 21 тонна дүк садарын хүлээнген. Кыргыыр хою 7 муң ажыг. Чаңгыс пункт бар. Аңаа электрилиг 10 машина тургузар. Ол машиналар-биле ажылдан билир чаңгыс-даа кижи чок.

— Оларны кажан өөредип четтигер силер?

— Кыргылда эгелээнде ынчан өөредир бис ыйнаан — деп, колхозтуң кол зоотехниги Л. Шеповалова харыылады.

Кыргылда дораан эгелээр ужурлуг турда, мындыг шелээн олуруп болур бе?

* * *

Бо хынаттынган, ажыл-агыйлардан безин алырга кыргылдага белеткел ажыл-агый бүрүзүнде бир дөмей эвес дээрзи тодаргай-лыр. Чамдык ажыл-агыйлар хой ажылында чугула кампанияга кошкак белеткенип, үнелиг үе-шактыг хей эрттирип турар.

Колхозтарның, совхозтарның, көдээ ажыл-агый эргеледелериниң удуртукчулары, тускай эртемниглери кыргылдага белеткелде четпестерни чайладырының шиитпирлиг хемчеглерни алыр херек.

Д. СИИРИН,
Н. ВАНЬКОВ,
радионуң тускай корр.
К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

АРГАЗЫ ДӨМЕЙ, А БАЙДАЛЫ ӨСКЕ

Хойну электрилиг хачы-биле дүрген кыргып билир 20 мастер совхозта бар. Кыргылда эгелээри-биле кады ооң кырыгга 26 кижини немей өөредир. Ынчангаш хойну ход-биле кыргыырын шуут болдурбас деп шиитпирлээн.

Хойнуң дүгүн бүрүнү-биле эки шынарлыг кылдыр алыр дээш бо ажыл-агыйга дыка хөй хемчеглерни алган. Саргыга удур курраг хораа бүдүмелди март эгезинде-ле хойжулар боттары хойнуң дүгүнүң аразынче уруп турган. Демисел чүгле ооң-биле кызыгаарлаттынмаан. Суггa эзилдирген хораны тускай машина-биле кодан бүрүзүнге ийи удаа чаштырган. Саргы уламынлан дүктүң дужер чоруун ындыг янзы болдурбайн турар.

Хойну электрилиг хачы-биле дүрген кыргып билир 20 мастер совхозта бар. Кыргылда эгелээри-биле кады ооң кырыгга 26 кижини немей өөредир. Ынчангаш хойну ход-биле кыргыырын шуут болдурбас деп шиитпирлээн.

Хойнуң дүгүн бүрүнү-биле эки шынарлыг кылдыр алыр дээш бо ажыл-агыйга дыка хөй хемчеглерни алган. Саргыга удур курраг хораа бүдүмелди март эгезинде-ле хойжулар боттары хойнуң дүгүнүң аразынче уруп турган. Демисел чүгле ооң-биле кызыгаарлаттынмаан. Суггa эзилдирген хораны тускай машина-биле кодан бүрүзүнге ийи удаа чаштырган. Саргы уламынлан дүктүң дужер чоруун ындыг янзы болдурбайн турар.

Совхозтуң кол зоотехниги Монгуш Көк-оолович Базыр-оол бисте белен кыргылда пунктузун көргүспүшаан, мынгылданы июнь 5-те эгелээр бис. Ам бүгү чүве белен болган. Саргыга удур хой дугуунге курраг эмни үргүлчү уруп келгей. Оон аңгыда эзилдирген эм-биле үш удаа чаштырдывыс. Хойнуң дугу дүрген хозалып, чыңгактарыы-биле кодан бүрүзүнге үш удаа суг чаштырдывыс. Кажаага чулдунуп калган дүктү хойжулар боттары кыш төпчүрүнден бээр чыып келген. Ынчаарга дугу хозалып, дужуп эгелээн хойларны хойжулар кыргып, дугун савалап турар. Хойжуларның хуузунда хойларын пиитийиң малындан аңгылап үскеш тускай кодан кылдыр тургускан.

«Шамбалыг» совхозка кышкы үеде хойнуң суггарылгазын үзүктелдирбээн. Ынчаандиң байдалы оон кожалары, үстүнде айтқан ийи совхозтуундан көңгүс өске болду.

— Кыргылдага ажыл-агый канчаар белеткенип турарыл?— дээн бистиң айтырыывыска, совхозтуң кол зоотехниги А. Галкина тоомча чок хевирлиг мынча диди:

— Биске хой кыргылдазы эгелээри ырак. Ынчангаш белеткелге далашпайн турар бис. Белеткенир онза чүве-даа чүү боор...

Хой ажылын харыылап турар кол специалистиң ындыг харыызы бисти кайгадыпты. Эш Галкинаның бистиң-биле чугаалажыр хөөн чогу, салган чамдык айтырыгларны ойзу-кыйзы харыылап олурары элдеп болган.

Совхозтуң хойжу бригадазының бригадири Кадыр-оол Сыгат кыргылдага белеткелдиң байдалын биске тодаргай чугаалап берди. Ажыл-агый бо чылын күрүнеге 28,7 тонна дүк дужаар планныг. Ону 35 тонна чедирерин хүлээнген. Совхозта кыргыыр улуг хой 8000 ажыг, оларның баш бүрүзүнден 3,5 кг дүктү алыр деп турар. Мурнуку чылдарның дуржулгазындан алырга, дүк планын ажыл-агый күүседип болур аргалыг.

Хой дугуунуң чидирикин болдурбас, кыргылданы чогуур ейүнде чорудар дээш боттуг үүнү кылганыл? Кыргылда пунктузу белеп эвес. Ону чаала цементилээр деп турар. Электрилиг 24 машина ажылдаары көрдүнген. Олар складта чытпышаан. Кажан таарыштыр тургузары билдинмес. Машина-биле кыргып билир 16 кижи бар. Оон артканнарын кайыын тывары, кажан өөредири тодараттынмаан. Оон-даа дора чүве болза, дүктүң чидирин-биле демиселди чоруттпайн турары. Тус-тус коданнарда дүгү тоглап дужуп чоруур апарган хойлар бар. Оларны үзүп кыргыырын организаставаан. А саргыга удур эм чаштырылгазын чүгле чаңгыс катап кылган. Ынчаарга хойнуң дүгүн дүрген хозалдырар, чыңгактыг болдурар суг чаштырылгазын шуут чоруттпайн турар. Дүгүн удавас кыргыыр ужурлуг бүдүн чартык муң баш бөдүүн дүктүг хойлар база бар.

— Хойга суг чаштырары ажык чок, харын-даа хоралыг — деп, кол зоотехник А. Галкина бодунуң четпес ажылын агартынарын оралдажып турар.

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозта кыргылдага белеткел база-ла үстүнде айтқан ажыл-агыйдан дээредевес. Колхозчулар бо тодарадыкчы чылда 21 тонна дүк садарын хүлээнген. Кыргыыр хою 7 муң ажыг. Чаңгыс пункт бар. Аңаа электрилиг 10 машина тургузар. Ол машиналар-биле ажылдан билир чаңгыс-даа кижи чок.

— Оларны кажан өөредип четтигер силер?

— Кыргылда эгелээнде ынчан өөредир бис ыйнаан — деп, колхозтуң кол зоотехниги Л. Шеповалова харыылады.

Кыргылда дораан эгелээр ужурлуг турда, мындыг шелээн олуруп болур бе?

* * *

Бо хынаттынган, ажыл-агыйлардан безин алырга кыргылдага белеткел ажыл-агый бүрүзүнде бир дөмей эвес дээрзи тодаргай-лыр. Чамдык ажыл-агыйлар хой ажылында чугула кампанияга кошкак белеткенип, үнелиг үе-шактыг хей эрттирип турар.

Колхозтарның, совхозтарның, көдээ ажыл-агый эргеледелериниң удуртукчулары, тускай эртемниглери кыргылдага белеткелде четпестерни чайладырының шиитпирлиг хемчеглерни алыр херек.

Д. СИИРИН,
Н. ВАНЬКОВ,
радионуң тускай корр.
К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

Улусчу контроль

№11

КУЛЬТУРАЗЫН БЕДИДЕР

Бистин республикада улусчу контрольдун хөй комитеттери болгаш бөлүктери садыгның культуразын бедидеринде планныг оналдаларны күүседиринге, садыг болгаш ниитинин чемненидге черлериниң материал-техниктиг баззазын экижидеринге, үлетпүр болган аъш-чем бараанларын четчир ассортиметилери-биле садыглаарын организастаарынга идепкейлиг дузалажып турар.

Амгы үеде садыг болгаш ниитинин чемненилге черлеринде улусчу контрольдун 77 бөлүү болгаш постузу бар. Оларның составында 513 контролёр хаара туттунган. Колдуу-ла олар садыг хандырылгазын экижидеринге хөлбашкан чугула айтырыгларны көдүрүп, четпестерни баш удур чайладыр дээн дээштиг хемчеглерни ал, социалистиг өнүчүүн камгалалынче ханылап кирип турар. Чижээ, Туран хоорайда өртөөн чиигеткен бараанар магазининин эргелекчизи эш Шаршакова янзы-бүрү бараанларны, оон иштинде хөрөөжен улус кедер 6 костюмну, 8 метр торгуну, платье даараар 21 метр шокар постү чажырып алган турганын контролёрлар илереткен. Ол садыгжы ук бараанларны таныш-көрүжүнге бөөр дээш хуваап, оларның ат, фамилиязын тускай демдеглеп алган болган.

Кызылдың № 19 магазининиң садыгжылары чоок аш-өөрүнге хөрөөжен идиктерни, платьелерни, костюмнерни, № 18 магазинге «Барсалан» деп постү, норка мөөндуруктарны, өске-даа бараанларны чажырып турганы илерээн. Мындыг четпестер Каа-Хемниң Суг-Бажында үлетпүр бараанларның магазининден, Ырбанның, Хөву-Аксының, Ак-Довурактың магазиннериннен база илерээн.

Март айда Бии-Хем районда магазиннер ажылдакчыларының совет садыгның дүрүмүн сагып турарының дугайында массалыг хыналданы чоруткан. Оон түннелинде биче эвес четпестер тодараан. Магазиннерде бар чамдык бараанар ында делгелгеде чок болган. Чижээ, эштер Рыбина, Юшкова эргелекчилээн магазиннериниң иштики өрөөлдериндe баардан кылган паштет, хаван эъдинин консервалары бар турбуже, магазинге сатпайн турган. Юшкова эргелекчилээн магазинге бараанар кадагалаарының дүрүмүн хажытканыдан 50 килограмм ак-саржаг садар арга чок кылдыр үрелген. Садарынга белеткей хаптап каан конфеталар, макарон аймаа нормазынга 5-тен 50 грамм чедир четпес болган.

Четчир ассортиментилиг бараанларны магазиннерге үзүктелдирер чоруктар ховар эвес. Үс аймаа, тергиин сорттун макарону, кат-чимистен, ногаадан кылган консервалар, уруглар хеви, уктар, идиктер, ойнаарактар Кызылдың садыг баззазында четчири-биле бар турда-ла. Бай-Тайга районнуң хереглекчилер ниитилелинин магазиннеринге үзүктелип турган. Тес-Хемнин, Тожунуң райполарының, Балгазын, Тере-Хөл сельполарының, Сүт-Хөлүн ажылчын кооперациязының магазиннеринге идиктер, сапыктар, хөвенден кылган чиик өртектиг костюмнер, таакпы аймаа, дус, а Улуг-Хем, Танды райполарының чамдык магазиннеринге хлеб болгаш далган аймааның кылыгларын үзүктелиишкинниг садып турган. Чөөн-Хемчик райпозунуң складтарында пряниктер, печеньелер четчири-биле бар. А хыналда үезинде № 1, 2 магазиннерниң делгелгезинде олар чок, сатпайн турганы илерээн. Мындыг четпестерни Тес-Хем, Бай-Тайга райполарының магазиннериниден база илереткеш, оларны чайладырын улусчу контролёрлар саныг килдистериниден болгаш садыгжылардан негээн.

Магазиннерде өртөк хажыдар, аъш-чем бараанарын садар үезин үзамдыктырар чоруктар-биле шынгыы дөмиселди чорудуп турар. Өртектер хажыдыышкыннары ылангыя Каа-Хем, Танды, Улуг-Хем райполарының магазиннеринге хыналдардан илерээн. Шагаан-Арыг хоорайның № 3 аъш-чем магазининге хаван чаан күрүне өртөөнден килограмм бүрүзүнге 80 көпеек ажыр садып турган. Ол-ла районнуң Торгалыг суурда садыгжы Кобекова курраг сүттү сүт хоюунуң өртөө-биле садып турган, садып алыкчыларны килограмм бүрүзүнге 98 көпеекке мегелээн.

Туранның № 2 столоваязының буфединге кассир Мартынова «клубничное» деп драженин өртөөн 4 көпеекке улгаттыргаш садып турганын контролёрлар илереткен.

Эрткен чылын бараанар өртөөн улгаттырганындан алдынган 14321 рубльди күрүне садыындан, 788 рубльди хереглекчилер кооперациязындан күрүне бюджединге киирген.

Садар хуусаазы эрткен аъш-чем бараанарын Кызылда, Бии-Хемде чамдык магазиннерге садып турганын контролёрлар тодараткан. Чижээ, Туранда Рыбина эргелекчилээн аъш-чем магазининге 1962 чылда бүдүрген «Золотой ярлык» деп какаону, № 1 столоваяга хуусаазы эрткен 4430 дагаа чуурганларын ийиги категориясыны кылдыр 98 хонук дургузунда саткан.

Садып алыкчыларны мегелээр, бараанны чедир дензилевес, өртөөнден ажыр алыр эвээш эвес таварылгаларны контролёрлар хыналда үезинде илереткидээш, чогуур хемчээн алган.

Кызыл-садыгның улусчу контролёрлары арага садарының дүрүмнерин база күш-ажылдың сагылга-чурумун магазиннер эргелекчилериниң сагып турарының дугайында массалыг рейдини чоруткаш, бар четпестерни чайлаткан.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун чамдык магазиннерде орта сагывайн турар. Кызыл-садыгның магазиннериниң ажыттынар, хаглынар үезин сагывайн турарын контролёрлар рейд үезинде илереткен. Ылангыя көдээде чамдык магазиннерниң ажылдаар үезин садыгжылар каржызы-биле үреп турар. Айыткан шагында ажытлайн баар чорук Тес-Хем, Бай-Тайга, Өвүр, Тожу райполарының, Сесерлиг сельпозунуң магазиннеринде бар. Моон ужурунда республиканың хереглекчилер эвилели эрткен чылын 900 мүн рубльдин бараанын чедир саарбаан.

Садып алыкчыларның шак-үезин камнавас, эзлчегге хөй чонну манадыр таварылгалар Кызылдың аъш-чем магазиннеринде эвээш эвес. Оон уламындан садып алыкчылар чаңгыс кассаже оочурлаар. Мындыг чорук садыгның культуразын бедидеринге идигни бербейн, садыгжының күш-ажылынын бүзүрүкчүлүүн база кудуладып турар. Бараан саарылгазының хемчээлинин шапкын темпилиг өзүп турары-биле садыг ажылында ажылчын минута бүрүзү үнелиг болуп турар. **Чижээ, эрткен чылын бистиң чуртувуска чаңгыс шак дургузунда 60 миллион рубльдиң, бистиң республикага 60 мүн хире рубльдиң бараанын саарып турган.** Ынчангаш садыгжыларның ажыл шагын шын организастаарын чедип алыры улусчу контролёрларның чугула сорулгаларының бирээзи.

Республиканың садыг организацияларында бараанарның курлавырлары хөйүбиле чыдып турар. Оларны шын шыгжаарынче, хереглелге дүүштүр эки шынарлыг болдурарынче контролёрлар база кичээнгейни салып турар.

Садыгда, ниитинин чемненилге черлеринде болгаш өске-даа ажылдарны, сорулгаларны шиитпирлээринге, садыгның культуразын бедидеринге контролёрлар үлүүн киирерлер.

К. ОНДУР,
республиканың улусчу контроль комитединиң инспектору.

БИСТИҢ ҮЛҮҮВҮС

Кызыл-садыгда улусчу контрольдун 16 бөлүүнде 100 хире контролёр, кол бөлүүнде 19 кижи бар. Бөлүктернин составынга ажыл-ишчи, ак сеткилдиг кижилерни сонгаан.

Бөлүктер, постулар бүрүзү план ёзугаар ажылдап келген. Кол бөлүк хөй кижи киржикчилиг семинарны эрттирерин планнааш, ону организастыг эрттирген. Анаа «Хыналданың ленинчи принциптери», «ССРЭ-де улусчу контрольдуун уставында негелделер» деп темаларга беседаларны кылган. Бараан саарылгазының планын күүседиринге улусчу контролёрларның ролюнун, камналга чүрүмүн боттандырарының аргаларының, хамаатыларның хомудалдарын, билдириишкиннерин, сүмелерин өөренип көөрүнүн дугайында илеткелдерни анаа база тыннааннар.

Семинар соонда олар хыналданы чорудуп, элээн ажылды кылган. Бо чылдың марттан эгелеп арага аймаан садарының чүрүмнарын магазиннерде канчаар сагып турарын хынаан. № 22, 42, 34 магазиннер кежээ шак өрайтай бергенде безин арага аймаан садып турганы илерээн. Ынчангаш ындыг хажыдыышкыннары дээш бо магазиннерниң эргелекчилеринге, садыгжыларынга чогуур хемчеглерни хүлээткен. Контролёрлар садыг-саарылга ажылында өскедаа чамдык четпестернин үнүп кээп турар чыллагаанарын тодарадып турарлар.

Чамдык садып алыкчыларның талазындан хажыдыышкыннар база тургулаар. Чижээ, № 40 магазинге хамаатты С. 7 шактан 20 минута ажып турда бир шил водканы садарынче садыгжыны албаан. Садыгжы В. Анисимова араганы каш шакка чедир садарын чүрүмчүтканын анаа тайылбырлаан, ону сатпаан. Оон демги ижи садыгжыны чангаш ындыг хажыдыышкыннары дээш бо магазиннерниң эргелекчилеринге, садыгжыларынга чогуур хемчеглерни хүлээткен. Контролёрлар садыг-саарылга ажылында өскедаа чамдык четпестернин үнүп кээп турар чыллагаанарын тодарадып турарлар.

Чамдык садып алыкчыларның талазындан хажыдыышкыннар база тургулаар. Чижээ, № 40 магазинге хамаатты С. 7 шактан 20 минута ажып турда бир шил водканы садарынче садыгжыны албаан. Садыгжы В. Анисимова араганы каш шакка чедир садарын чүрүмчүтканын анаа тайылбырлаан, ону сатпаан. Оон демги ижи садыгжыны бак сөглеп, дорамчылаан эзириктер сергедир черге хонган.

Улусчу контролёрларның хыналдазынга чылдын-на идепкейлиг киржип турарлар коллективте хөй. № 9 магазинде улусчу контроль бөлүүнүн даргазы, садыгжы Л. Трубицына, «Саян» универмагта садыгжы Любовь Дежнева. № 41 магазинде садыгжы Людмила Барыбина болгаш өске-даа эштер четпестерни илередип, ону өй-шаанда чайладырынга төлептиг, ак-сеткилдиг үлүүн киирип турарлар.

Бо чылдың беш айларында 60 ажыг янзы-бүрү хыналданы кылган бис. Ол хыналдалар үезинде садыгның чаа корум-чүрүмүн сагып турары, оон санитарлыг байдалы, бараан фондузунуң сайгарылгазы болгаш өске-даа айтырыгларже кол кичээнгей салган. Магазиннерни чайгы үеде ажыллаарынга белеткээр талазы-биле ажыл. 1974 чылда Кызыл-садыгга кирер бараанарның фондуларын Садыг министерствозундан канчаар үлеп, хуваап турары чижектиг айтырыгларже кичээнгейни салган бис.

Контрольду хөйге билдингир, кеску болдурар дээш хыналдалар түннелдерин бижээш азар тускай самбыраларны белеткеп алган бис. Бо чылын чоруткан элээн каш хыналдаларның дугайын анаа бижип, көргүскен. Телевиделение дамчыдылгаларынга база киржип, арга-дүржүлгавыс дугайында чонга чугаалап берген бис. Ам контролёрлар эрте быжар ногааларны канчаар садыглаар деп турарының байдалын база өөренип көөрүн шиитпирлээннер. Бистин контролёрларывыс хынакчылар эвес, а ажыл-херекти экижидеринге дузалакчылар.

А. СОЯН,
Кызыл-садыгда улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы.

* Садыгның, ниитинин чемненилгезинин культуразын бедидери — контролёрларның кичээнгейинде.

* Контролёрларны ол атты эдилеп турары дээш эвес, а ажыл-херээ дээш үнелээр.

* Идепкейлиг хайгыылчылар.

* Ажыл-херектиң байдалы дээш харыысалганы бедидер.

ЧУРУКТА: Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда № 3 магазинни аъш-чем аймаан садыглаар тускайжыткан магазин кылдыр эде кылган. Мында улусчу контролерлар постузунуң кежигүннери магазининиң складында болгаш делгиринче кирген бараанарның кандыг байдалдыг турарын хынап, санитар байдалды бедик деңнелдиг тургузарын чедип ап турарлар.

ЧУРУКТА: аъш-чем бараанарының тускайжыткан магазининде хыналдаларга үргүлчү киржип турар садыг ажылдакчылары, улусчу контролёрлар (оң таладан) Кама Хайдып биле Галина Столбунова.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ИДЕГЕЛДИГ ЧӨЛЕНГИИШ

Бо чылдың март, апрель айларында үлетпүр бараанарының № 22 магазининге улусчу контролёрлар хыналда чоруткан. Бараан саарылгазының талазы-биле улуг хажыдыышкыннар чок болган. Бо чижек чүү көргүзүп турарын көргүзер дээр болза, совет садыгның чурумун сагып, садып алыкчыларга дыннангыр болуп, бараанны садып сайгарарын шын чорудуп турарында. Улусчу контролёрлар чүгле хыналда кылыры-биле кызыгаарланмайн, бараанларны арыг-силиг кадагалап, шыгжап, көрүштүг делгеп турарын, магазин иштинин арыг-шеверин хайгаарап, боттарының ажыктыг арга-сүмезин берип турарлар.

— Бисте улусчу контроль бөлүүнүн кежигүннери хыналда чоруткананың соонда оон түннелин ыяап-ла чугаалажыр. Четпестерни дурген чайладыр дээш чүү кылза экил дээрзин сүмележир. Оон соонда тускай шиитпирни үндүрүп, күүселдезин контрольдап турары чанчыл апарган—деп, ол магазинде улусчу контроль бөлүүнүн даргазы М. Попова чугаалады.

Хоорайның № 9 аъш-чем магазини. Ында Л. Трубицына даргалаан чеди кижи составтыг улусчу контроль бөлүү бар. Бөлүктүн кежигүннери бо чылдын бирги кварталында № 32 магазинге эът садыглаашкынын, санитарлыг байдалын хынаан. Оон түннелинден алгаш көөрге, садыгның чурумунга таарышпас, онза хажыдыышкыннар чок, санитарлыг байдал эки болган. Хыналда талазы-биле чогуур актыны тургускан. Бо бөлүктүн кежигүннери хыналда-биле чергелештир садыгжыларның чурум-сагылгазының, аразында эп-найыралының, садып алыкчыларны канчаар хүлээп ап турарының дугайында база хайгаарап турарлар. Ындыг чугаалажыышкыннар үреткүннелдиг болуп турар.

— Бистиң бөлүктүн контролёрлары хыналда үезинде боттары магазин ажылдакчыларынга бо-ла дузалажы бээр. Бо чазын № 9 аъш-чем магазининге хыналда кылып тургаш, магазиннин ишти үргүлчү арыг-шевер турзун дээш дузалажып, аъш-чемниг саваларын турар черлерин арыглажып, аайлай тургусчуп, сонга шилдерин чуп бергеннер. Садыгжыларның ажылынга ындыг дуза ажыктыг болуру билдингир. Ийиги кварталда № 9 магазиннин часкы, чайгы сезоннарда аъш-чем садыглаашкынынга белеткелин хайгаараан. Ылангыя столдар чогуур туруштарында бе, дензилери белен бе, садыгжы кижи бүрүзү халаттыг бе дээрзин хынаар бис. Оон-биле чергелештир электроэнергияны канчаар чарыгдап турарын, эътти канчаар дензилеп, тускай саазынга ораап, шыгжап, канчаар садыглап турарын база хынаар. Ынчангаш бөлүктүн бүгү кежигүннери хыналда бүрүзүнүн дээштиин чедип ап тургаш, чурттакчы чонну аъш-чем-биле культурлуг хандырар кылдыр магазиннерни чурумчудуп алыр дээрзинге бүзүреп болур—деп, бөлүктүн даргазы Л. Трубицына чугаалай-дыр.

«Саян» универмагта улусчу контролёрларның ажыл-ижин база сонуургадывыс. Ында бараанарның чурум-чыскаалдыг салдыңганын алгаш көөрге, садыгның культуразын, санитарлыг байдалды кол чугулалап көрүп турары тодаргай. Люба Дежневага удурткан улусчу контроль бөлүүнүн кежигүннери бараан саарылгазынга хамаарыштыр хыналдадан ангыда, садыг ажылдакчыларының ортузунда кижизидилге ажылынын байдалын, күш-ажылдың сагылга-чурумун болгаш өске-даа үүлдерни кичээнгейге ап келген. Чыл эгезинден бээр элээн каш хыналдаларны чоруткан. Оларның хөй нуруузун кассаларга кылган. Оон түннелинден алгаш көөрге, улуг хажыдыышкыннар болбайн турар.

Ында улусчу контроль бөлүүнүн кежигүннеринден садыгжылар Нина Хунажык, Алла Крыцына, кассир Оксана Саая олар ажылды планда көрдүнгенин ёзугаар ак сеткилдиг күүседип турар. Ийиги кварталда бараанларны бөлүктер аайы-биле делгеп садыглап турарының дугайында, чайгы, күскү сезоннарга канчаар белеткенип турарын, садыгжылар, кассирлер аразында социалистиг чарыштын негелделерин канчаар күүседип турарын хынаары көрдүнген болду.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

ЧУРУКТА: «Саян» универмагтың ийиги каъдында платьелер болгаш хөрөөжен улустун даштыкы хептерин садыглаар килдистиң залында көрүштүг, чараш кылдыр делгеп бараанарны садып алыкчыларның шилип ап турары. Мында Люба Дежнева удурткан улусчу контролёрлар бөлүү янзы-бүрү хевирниң хыналдаларын планнаанын ёзугаар чорудуп, садыгның культуразын бедидерин чедип ап турарлар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Районнарда

Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга «Октябрь 30 чылы» колхозка чаш малдың үчёдунуң талазы-биле чоруткан хыналда түннелдерин чугаалажып көрген.

Бо чылын төрүттүнген чаш малдың үчёдун эрткен чылга деңнээрге эки тургусканын аңаа демдеглээн. Хойнуң чаш төлүн тозан ажыг хуу камгалап алган. Он ийи хойжу төрүүр чүс хойдан-на 90-ажыг хураганны доруктурган. Улуг болгаш чаш малдарның чемсуурун белеткээрин, ажаалдазын багай эвес организастаан. Малдың янзы-бүрү аарыгларга удур камгалал тарыышкынын чоруткан.

Ынчалза-даа бо чылдың апрельдің ийиги чартыындан эгелээш чаш малдың демдектээшкинин бүгү коданнарга чорутпаанын четпес деп демдеглээн. Колхозтуң мал эмчиленинин талазындан профилактиктиг ажылды кошкатканындан чамдык коданнарда малдың ижинштөйүнду аарыглары бар. Чамдык коданнарга үрелиг малдарны тускайлап тургуспайн, эрткен чылын төрүттүнген кошкаржыгашты чазавайн турар.

Чаш малдың үчёдун өй-шаанда шын кылып тургузарын, чурумчударын, ажыл-херектиң байдалы дээш харыысалганы бедидерин колхоз баштаар черинин даргазы Д. М. Мирчинге болгаш мал ажылының тускай эртемниглерине улусчу контроль комитеди дааскан.

* * *

Ол-ла районнуң киночеткизин шаңнал төлевирин ажыр чарыгдап турары контролёрларның хыналдазындан тода көзүлген. Чүгле улус шаңнаарынга безин 3520 рубльди ажыр чарыгдаан. Саң-хөө чурумунда оон-даа өске хажыдыышкыннар бар. Эрткен чылдың дургузунда чээрби дөрт кино туруштарның тозу планын күүсетпээн. «Искра», «Октябрь 30 чылы» колхозтар, «Большевик» совхоз киночеткизинге өрелиг болуп турар. Шаңнал акшаларын шын эвес берип, ниити акша-хөреңгини ажыр чарыгдап турганы дээш районнуң киночеткизиниң директору эш Немков, кол бухгалтер эш Гладких оларны улусчу контроль комитеди доңгуткан.

* * *

Бии-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга «Өөк» совхозтуң сүт-бараан фермаларының четпес ажылының болгаш сүттү бүдүрениниң база садарының талазы-биле улус ажыл-агый планының күүселдезин үскениниң дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Бо чылдың бирги кварталында районнуң ажыл-агыйларындан күрүнеге сүт садарының планын үчүле чаңгыс «Өөк» совхоз күүсетпээн. Оон чылдагааны зоотехния ажылының чавыс деңнелиннде, совхоз дирекциязының болгаш тускай эртемниглерниң талазындан хыналда, негеллени кошкатканында, малчыннар ортузунга организастыг ажылды четпес тургусканында. Сүт саалдазының үчёду сандаргай байдалда. Фермаларда күш-ажылдың сагылга-чуруму куду, сүт кудар саваларның болгаш саалда аппараттарының санитарлыг деңнели чогуур негелдеге четпейн турарын демдеглээн.

ШУУШТУРУЛГАДА ШАПТЫКТАР

Силерниң кичээнгейиңерге

Найысылалдың келир үеде кол төлевилелин ёзугаар туттунуп турар дөртү микрорайонда 80 квартиралыг № 4 бажыңның тудуунда ажыл-иш кажаңгызындан хайныышкынныг. Тудугжуларның тодарадыкчы чылда хүлээлгезин ёзугаар ук бажың ийиги квартал ажыглалга кирер. Ынчангаш тудугжулар, монтажниктер, электриктер, шеверлекчилер тус-тузунда график ёзугаар комплекстиг ажылдап турар.

Тудугжулар бажыңның бир ужунда ажылдарын доскаш, шеверлекчилер биле монтажниктерге май байырлалдарында-ла хүлээдип берген. Ам ында иштики шеверлел болгаш монтаж ажылдары шыкпарлып бар чыдар. Тудугжуларның кылыр ажылдары ында чок деп болбас: санитар белдирлериниң суг дамчыыр хоолайлар эртер үттерин дуй бетоннап, орта өл-шык өтпес чымчак шывыг салып, балконнарны цементилеп, демирлерин быжыглап доозар чоокшулаан.

№ 48 тудуг эргелелиниң эштер Бизяева биле Суворова оларга удурткан шеверлекчилери ында эрестиг ажылдап турар. Ийи бригаданың кайызы-даа хол-биле кылыр ажылдарны механизастаарынче кичээнгей салып келген.

— Ол арганы малгаштаарынга ажыглаанывыс түннелинде ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. Моон мурнунда норма ёзугаар бир үнер чадалыг таланы хол-биле малгаштаарынга бүдүн чартык ай хуусааны чарыгдаар турган. Механизастаан арга-биле ол хире хемчээлдиг ажылды бис 2-ле ээлчегде доозуптуувус. Бо хүннерде ындыг сөөлгү таланың квартираларын хоюглап доозуп тур бис —деп, шеверлекчилер бригадири эш Суворова чугаалап турар. Шынап-ла ол хөй күш үнер ажылдарны механизастааны бүгү тудуг ажылдарының темпизин бедидеринге дузалап турар. Амгы үеде харын-даа малгаштаары доозулган өрөөлдерде будуур ажылдарны чорудуп эгелей бээр аргалыг болу берген. Шеверлекчилерниң шалып ажыл-херээ бо объектини комплекстиг графикти шынгыы сагып чорударынга эки салдарны чедирип турар.

Ынчалза-даа тудугну комплекстиг чорударынга шаптыктыг үүлдер база бар болуп турарын бо объектиден көрүп болур. Бүгү-ле ажылдар шуушкак, бир-бирээзин солуп турар болганда, бот-боттарынга тудуш хамаарылгалыг. Чижээ, демги-ле чугаалаанывыс шеверлекчилерниң ажылдап турар өрөөлдеринде соңгаларның чамдыызының бетон плиталарын салбаан, чылыдылга системазының үттерин дуглаар ажыл эгелевээн. Ону 48-ки тудуг эргелелиниң тускай бригадазы кылыр ужурлуг. Оон ыңай электри четкизиниң белдирлерин, приборларын мынчага тургузуп эгелевээни четпес. Санитарлыг белдирлерниң болгаш чылыдылга системазының монтаж ажылдары оожум темпилиг чоруп келгени ажылга шаптыктап турар. Керээлиг организациялар бо бүгүнү дүргедедириниң хемчеглерин ап, тудугжуларга болгаш шеверлекчилерге демин кадар болза эки.

Ол бажында тудугжуларга хамааржыр ажылдар шагда-ла доосту берип болур арга турган. Чогум-на монтаж ажылдарын комиссия база хүлээп алыр, оон саалады бергеки бо. Харын-даа бажыңның бүдүн чер иштинде адаккы каъдында чырык четкизи киириттинмээн. Ында бетон шаланы кыжын кылган, каранғы. Борта чер ажылдары кылыр тудуг эргелели (начальниги эш Антонов) буруулуг.

Материалдарны чагыг ёзугаар өй-шаанда эккелбес үүлдер база бар. Крыша мынчага шуут доступ болур турган. «Кызыл тудуг» эргелелиниң ыяш материалдар бээр дугайында киирген чагын Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы чогуур үезинде бербээн, а 12 кубометр бетонга чагыгны май 17-ге чедир манаткан. Ам ол куткан бетоннуң кеверин ыяш болгаш шифер дээн чергелиг материалдар манап, анаа чыдып берген. Шууштурулгалыг ажылга кайы-бирээзиниң шуушпең чоруу бо хире шаптыктыг болур-дур.

Ч. ДОҢГАК,
«Кызыл тудуг» эргелелиниң дашчызы.

Делегей бо хүннерде

АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сирия биле Израильдиң чепсектиг күштерин чарып, аткаарладырын хайгааараар талазы-биле КНО-нуң күштерин доп-дораан тургузар дугайын айтып турар резолюция төлевилелии КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлели үүлдүг деп хүлээп алган. Ол күштер Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң удуртулгазы-биле алды ай дургузунда хөделир: оларның бүрүн эргезиниң хуусаазын-Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар узаткан туруп болур. Ол хайгаарал күштериң составына барык 1.250 хире кижи кирер. Олар КНО-нуң Чоокку Чөөн үүкте турар шериглериниң иштинден болгаш Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң доктаамал кежигүннери эвес чурттарның берген кижилериниден тургустунар.

Хайгаарал күштерин тургузарынга эргежок чугула хемчеглерни алырын болгаш моон сонгааргы болуушкунар дугайын Айыыл чок чорук Чөвүлелинге дыңнадып турарын резолюция КНО-нуң Кол Ассамблеязының Чиңгине секретарынга дагзып турар. Сирия биле Израильдиң шериглерин чарып аткаарладыр дугайында дугуржулганы белеткээр дээш кылып турган хөй санныг ужуражышкынныларының киржикчизи болганда, Совет Эвилели чедип алдыйган дугуржулганы үнелеп көрүп турарының дугайын чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Сирияның президентизи Хафез Асадка чоруткан бижиинде ол дугуржулга израиль эжелекчилериң ээлеп алганы сирия девискээрлерин хостаарының эгезин салып турар деп демдеглээнин ССРЭ-ниң төлээлекчизи Айыыл чок чорук Чөвүлелинге дыңнаткан. Ол дугуржулга—Совет Эвилелиниң болгаш Сирия-биле эп-найыралдыг өскедаа күрүнелериниң чайгылыш чок детлимчезин ап турар сирия улустуң эрес-дилим демиселиниң түңнели-дир.

Шериглерни чарып, аткаарладырынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып көөр үеде Сириянның принципиалдыг болгаш шыныг туружуи ССРЭ-ниң чазаа онза бединиби-биле үнелеп турар деп Я. А. Малик медеглээн. Бо дугуржулга дээрге, кол сорулганы—израиль эжелелден араб девискээрлерни долузу-биле хостаарынче үүгле баштайгы базым болур деп Совет Эвилели санап турар. Бир эвес сонуургалдыг талалар Чоокку Чөөн үүкте шыныыг болгаш быжыг тайбыңны ылап-ла күзеп турар үүве болза, ол сорулга херек кырында күүсеттиинген-даа турар ужурлуг.

ЧЕРНОВЦЫ. София чурттуг ном дептердекчизи Йордан Константинов Драгнев биле Плевенде архивариус Павел Иванов Мрекев олар бистиң чуртта чадаг-тергелиг чедип келгеннер. Оларның кайызы-даа 60 ажыг харлыг, ынчалза-даа Европаны дургаар солун аян-чорукту шаптык чокка кылып турар. Апрель 26-да олар Болгариядан үнгеш, Румынияны таварып, аян-чорук кылганнар. Ам чадаг-тергелиг туристерниң оруу Львов, Одесса, Харьков, Донда-Ростов, Волгоград, Воронеж, Москва, Ленинград таварып эртер. Оон соонда аян-чорукчулар Финляндияже, Швецияже, Норвегияже, Данияже, Польшаже, ГДР-же, Чехословакияже, Австрияже, Венгрияже чоруптар болгаш сентябрь 15-те Софияга барып доктаар. Йордан Драгневке бо дээрге дөрт дугаар аян-чорук, Павел Мрекев бир-ле дугаарында ындыг ырак черлерже чоруп турар.

ЧУРУКТА: П. И. Мрекев биле И. Драгневтиң Черновцыда келгени.

И. СВЕРИДАНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Маадырларның ады өлүм чок

СОФИЯ. СЭТА-ның корр. А. Яковлевтиң дамчытканы: Дүүн социалистиг Болгария бодунуң Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш капитализмге болгаш фашизмге удур демиселге өлген маадырларга Тураскаал хүнүн байырлыыбиле демеглээн. Таптыг-ла 12 шакта чуртта сирена-медээ чаңгыланып-ла үнген. Хоорайларның транспорту, кудумчуларга чораан чадаг кижилер доктаап, тургулапкан.

«Кадыг-дошкун демиселге маадырлыы-биле өлген сидер»—деп ырының аялгазы эфирге чаңгыланып турган. Ол үеде болгар улус бодунуң маадырларын сактып турган. Х. Ботев болгаш В. Левский, Д. Благоев болгаш Г. Димитров, А. Стамболийский болгаш Н. Вапцаров дээш өскедаа муң-муң кижилер улустуң аас-кежии дээш демиселге амы-тынын берип, чурттуң төөгүзүнде мөңгези-биле бижиттинген.

«Үүгле совет машиналар-биле ужудар бис»

ПРАГА. СЭТА-ның корр. Б. Краевскийниң дамчытканы: ЧССР-ниң «Чехословак авиашугумнары» дээр күрүне авиакомпаниязының чарлалдарында «Үүгле совет самолеттар-биле ужуп турар бис»—деп, бижип каан. Чехословакияның хамааты ужар үүгл флодунуң демдектерин чураан агаарның совет корабльдери 100.000 ажыг километр дурттуг иштики болгаш даштыкыдаа агаар оруктарынга чылдын-на 1.600 мун ажыг кижини болгаш 10 мун тонна хире чүүктү дажыглап турар.

Чехословакия бодунун агаар оруктарынга «ТУ-104»-ту 16 чыл мурнунда ажыглап эгелээн. Чоокта чаа ындыг хевирлиг сөөлгү машинаны Прага аэродромундан чехословак ужар үүл музейинче байырлыы-биле үдээн. Оон орнунга ам «ИЛ-62» болгаш «ТУ-134» ажылдаар апаар. Олар чурттар аразының оруктарынга ужар.

Ынчаарга чурт иштинин оруктарынга боттарының ужуудуушкунун «ИЛ-18»-биле «ИЛ-14» база доозун турар. Оларның орнун «ЯК-40» солуур.

Балыглаттырганнарны солушкан

ДАМАСК. (СЭТА). Сирия биле Израиль туттурган балыг шериглерни солужарынче эгелеп кирипкен.

Сирия болгаш израиль шериглерни чарып, аткаарладыр дугайында Женевага ат салган дугуржулганы ёзугаар июнь бирниң эртенинде туттурган израиль шериглериниң баштайгы балыг Тель-Авивче ужудуп чорупкан.

Ол-ла үеде туттурган сирия шериглериниң баштайгы болуу база-ла Дамаскыже чорупкан.

Туттурган балыг шериглерни улур-дедир солужарын делегейниң Кызыл Крестизинин хайгааралы-биле кылып турар.

Ажылчы чоннарның чыскаалы

ЛИССАБОН. (СЭТА). Лиссабонның төвүнге ажылчы чоннарның массалыг чыскаалы болгаш митингизи болган. Португалияның профэвилелдер каттыжышкынының кыйгырыын ёзугаар олар национал түктары болгаш чаңгыс эпче кыйгырган лозуңнарны тутказ, португал найысылалдың кудумчулары-биле чыскаалыпкаш эрткен. Чыскаалганнарның аразынга ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар-биле кады солдаттар, матростар болгаш офицерлер база базып чораннар.

Португалияның профэвилелдер каттыжышкынының удуртулга чериниң кежигүнү Ф. Канаиш Роша митингиге үүве чугаалаан. Лиссабонның ажылчы чоннары «ажылчын аңгының дайзыннарының үүлгедиишкиннеринге шиитпирлиг удурланыышкының илередип, чепсектиг күштер шимчээшкинин боттарының деткип турарын көргүзүп, апрель 25-тиң соонда чедип алган демократияны быжыглаарының болга чаалап алыышкыннарны камгалаарының эргежок чугулазын бадыткап турлар»—деп, ол медеглээн.

Чугаалажыышкыннарны соңгаарлаткан

ИСЛАМАБАД. (СЭТА). Ийи чурт аразынга харылзааларны улам чогумчалыг болдурар дугайында чугаалажыышкыннарны билдинмес үеге чедир соңгаарладырын Пакистанның чазаа Индияның чазаанга саналдаан. Ол дугайын аная Пакистанның ДХМ-ниң төлээлекчизи медеглээн. Оон болап турары-биле алырга, Индияның чер иштинге кылган ядролуг чазылдырыышкыны «ындыг чугаалажыышкыннарның чедиишкинниг доостурунга таарымча чок байдалды тургускан»—деп, ол чылдагаанган турган.

ДЕЛИ. (СЭТА). Ийи чурттуң харылзааларын улам чогумчалыг болдурар дугайында, эң ылангыя почта харылзааларын болгаш транспорт оруктарын катап тургузар дугайында индия-пакистан чугаалажыышкыннарны соңгаарладырын Пакистанның чазаанның күзеп турарын илереткен бижикти индий чазак Исламабадтан алганын аная Индияның ДХМ-ниң тускай төлээлекчизи медеглээн. Ол бижикте соңгаарладыышкынны «мурнуу-азия чартык ортулукта «таарымча чок байдалга» сылдаглап турарын ДХМ-ниң төлээлекчизи айыткан. Ынчалзадаа «чугаалажыышкыннарны соңгаарладыр дугайында Исламабадтың база катап медеглээн ёзулуг-ла чылдагаанны үүл дээрге, ындыг чугаалажыышкыннарга хөөнү чогу ол боор турар-дыр»—деп, төлээлекчи уламчылаан.

АҢГЫ-АҢГЫ ДИПТЕРДЕН

● **ЛЮКСЕМБУРГ.** Социалистерниң болгаш либералдарның (Демократтыг партия) төлээлекчилериннен катышкан чазакты тургузуп болурунуң аргазын өөренип көөрүн Социалистиг ажылчын партиянның төлээлекчизи Р. Вуэльге Люксембургтуң улуг герцогу Жан дааскан.

Политиктиг тайылбырлакчыларның ында айтып турарын ёзугаар алырга, социалистерден болгаш либералдардан тургустунган чазак Люксембургтуң чазааның бажынга Христиан-социалистиг улусчу партиянның төлээлекчилериниң чартык үүс чылда тергиидээшкинин ап октаар апаар.

● **КОПЕНГАГЕН.** Грециядан хосталга дээш шылгараңгай демиселчилер — грек каржы эрге-чагырганың хара-бажыңнарында хилинчектеттирип чыдар Антониос Амбатьелосту болгаш Никос Калулисти доп-дораан хостаарын Данияның Коммунистиг партиязы негеп турар.

ДКП ТК-ның грек чазакче чоруткан чагаазында чугаалап турары болза: «Грециянның Компартиязының ТК-ның Политбюро кежигүннери Антониос Амбатьедос биле Никос Калудис аар-берге байдалда хоругдаттырып турарлар. Олар шыңгыы аараан, оларның амы-тыны айыылда таварышкан».

● **РИМ.** Италияның солуннары июнь бирден эгелээш бежен хуу аар өртектиг апарган.

Бо чылын ол чуртка солуннар өртээ моон-биле ийи удаа улгадып турар-дыр.

● **БЕРЛИН.** ГДР биле Лаостуң хаан күрүне чазактары ийи чурт аразынга дипломаттыг харылзаа тургузар деп шиитпирлээн.

● **КАРАКАС.** Венесуэла конгресстиң сенаты экономиктиг онза хемчеглер дугайында президент Карлос Перестиң кирип келген планын хүлээп алган. Ында металлургия үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин хавырарын, ажылчы чоннарга ажыл төлевирин улгаттырарын, чуртта ажылдап турар даштыкы нефть компаниялларының ажык-кончаазындан үндүрүгнү улгаттырарын, а ол ышкаш экономика болгаш саңхөө ажылдарының талазы-биле күрүне баштынынга онза эргелерни тыпсырын айтып турар.

● **РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО.** 500 муң бразильдер, тодаргайлаарга, Бразилияның 10 муң чонунун-на 60-ы туберкулёзтан аарыг. Чурттуң кадык камгалал министерствозунун дынатканы-биле алырга, чылдынна ол айыылдыг аарыг 120 муң кижиге халдап турар болгаш оларның чүгле чартык кезии эмчи дузаламчызы ап турар.

● **НУАКШОТ.** Мавритания хөгжүлдениң революстуг, депшилгелиг оруунче быжыг-биле кирген, ынчангаш реакциялыг идегеттер республиканы дедир тыртып шыдавас-даа — деп, аныяктар болгаш спорт херектериниң талазы-биле министр Ба Мамаду Аласан найысылалга болган массалыг митингиге чугаалаан.

● **ЛУСАКА.** Замбияның президентизи Кеннет Каунда чаа хөгжүп эгелеп турар чурттар боттарының минералдыг чиг-эдинге шын өртек-үнеин тургузарын чедип алыр эргелиг-даа деп чугаапаан.

Ол Капири-Мпошы хоорайга шил кылыр чаа заводтуң ажыдыышкынына үүве чугаалаан, ынча дээн.

● **ДЕЛИ.** Демир-орук транспортунуң ажылдакчыларының 2 миллион кижи өрүшкен-ажыл соксадыышкыны — Индияга профэвилел шимчээшкининиң эң улуг чедиишкини болган — деп, Индияның Компартиязының Национал Төвүлелиниң даргазы Ш. А. Данге медеглээн.

● **ТОКИО.** Гусса префектуразының хуу демир-оруктарының 600 ажыг ажылчыннары экижидерин негеп, ажыл соксадыышкынын кылып турар.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ ЭРТКЕН НЕДЕЛЯДА

ШЫН ОРУКТА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономаревка баштаткан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң АКШ-ка аян-чоруу чап-чаа доозулган. Ол—совет парламент кежигүннериниң Каттышкан Штаттарже эң баштайгы аян-чоруу болур. Даштыкы солуннар оон түңнелдерин калбаа-биле тайылбырлап биживишаан ону ССРЭ биле АКШ-тың аразында ажыктыг советамерик харылзааларны чедиишкиниг экижидериниң чаа херечизи болбушаан, ону улам калбартырының хөрээнге улуг салыышкын болган деп көрүп турар.

Төлээлериниң америк конгрессменнер-биле боттуг ажылхеректи ужуражыышкыннарының, албан кижилери болгаш бүдүрүлге бөлүктериниң төлээлекчилери-биле чугаалажыышкыннарының үезинде совет-америк харылзааларның чугула айтырыгларын көрген. Беседаларны хостуу-биле кылган болгаш ийи таланың көрүп турары-биле ыалырга, ийи чурт аразынга билчир болгаш идегежир чоруукту быжыглаарынга идигни бээр.

АКШ-тың конгрезинде соок дайынның талалакчыларының бөлүү хөделип турар амгы үеде совет болгаш америк парламентарийлер аразынга санал-онал солчуушкуну чогумна онза ужур-дузалыг боор турар. Капитолийниң «хартыгалары» дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкының болдурбазын боттарының кол сорулгазы кылдыр салбышаан, хамыктың мурнунда шериг-үлетпүр бөлүктериниң болгаш сионисчи идеегеттериниң чалчалары, шериг чарыгдалдарын улам көвүдеринин мурнукузу ышкаш негевишаан, садыг дугайында советамерик дугуржулганы күштүг кылдыр бадылаарынга шаптыктаар дээш ындыг үүлгедиишкиннерни кылып турарлар. Ол дуржулгада садыг херектеринге эң таарымчалыг байдалдарны талаларга кайы-кайызының-даа бээрин айыткан болгай.

Чогум-на ол бөлүтлежишкиниң, шаптыктаашкыннарының үржуундан совет-америк харылзааларны экижидери күзеп турарындан дүрген эвес боор турар. Ынчалза-даа бо талазы-биле удурланыышкынар турда-ла, дыка улуг бурунгаарлаашкын чедип алдыган. Стратегиг чепсекти кызыгаарлаарының хөрээнде башайгы базымнар кылдынган, ийи таланың аразынга садыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылга чоорту калбарып кел чыдар, янзы-бүрү адырларга болгаш аңгы-аңгы деңнелдерге советамерик харылзаалар үргүлүү болур апарган. Чоокта чаа садыг айтырыгларының талазы-биле каттышкан совет-америк комиссиязының 4-кү сессиязы боор эртген. Оон киржикчилери ССРЭ биле АКШ-тың аразынга садыг харылзааларын калбартыры чугула деп чаңгыс эп-сеткиилдиг демдеглээн. Амгы үеде Совет Эвилелиниң республикаларының, крайларының болгаш областларының удуртукчу ажылдакчыларының УССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшкога баштаткан төлээлери АКШ-та чоруп турар.

Ийи чыл мурнунда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың президентизи Р. Никсон-биле Москвага ужуражыышкының соонда эгелээн ийи чурт аразында харылзааларынга тайбың ёзу-биле кожа-хелбээ догуннаашкынны барымдаалап турарын амыдырал боду-ла эргежок чугула үүл дээрзин бүзүрелдии-биле бадыткап турар.

Чугаа болза амгы үеде совет-америк харылзааларның дүшкүүрлүг турган чоруун чавырлыышкының болдурбазын боттарының кол сорулгазы кылдыр салбышаан, хамыктың мурнунда шериг-үлетпүр бөлүктериниң болгаш сионисчи идеегеттериниң чалчалары, шериг чарыгдалдарын улам көвүдеринин мурнукузу ышкаш негевишаан, садыг дугайында советамерик дугуржулганы күштүг кылдыр бадылаарынга шаптыктаар дээш ындыг үүлгедиишкиннерни кылып турарлар. Ол дуржулгада садыг херектеринге эң таарымчалыг байдалдарны талаларга кайы-кайызының-даа бээрин айыткан болгай.

Чогум-на ол бөлүтлежишкиниң, шаптыктаашкыннарының үржуундан совет-америк харылзааларны экижидери күзеп турарындан дүрген эвес боор турар. Ынчалза-даа бо талазы-биле удурланыышкынар турда-ла, дыка улуг бурунгаарлаашкын чедип алдыган. Стратегиг чепсекти кызыгаарлаарының хөрээнде башайгы базымнар кылдынган, ийи таланың аразынга садыг-воннуң ССРЭ-ге аян-чоруунуң кол-ла сорулгазы совет-нигерия харылзааларны калбартып, улам ханыладыры боор турар. Оон ол аян-чоруу эрткен неделяда доозулган. Аян-чоруктуң түңнелдери ийи чурт аразынга найыралды болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы улам калбартып, быжыглаарынга идиглиг болурунга чигзиниг турбас ужурлуг.

Африкада чонунуң саны эң-не хөй (80 миллион кижи) боор турар чурт — Нигерия — амгы үеде бодунуң хөгжүлдезинин эң чугула үе-чадазын эрттирип турар. Колониализминиң дөңгүбегин чоокта чаа-ла үзе шаап октааш, чаа-ла хөгжүп эгелээн өске-даа чурттарга ышкаш, Нигерияның мурнунда экономика талазы-биле ёзулуг хамаарышпас чорукту чедип алыры-биле холбашкан шыңгыы айтырыглар туруп турар. Ол чурт бойдус байлактары, эң ылангыя нефть-биле дыка байлак чурт боор турар. Ынчалзадаа Нигерияның «хара алдыны» чоокка чедир-ле даштыкы нефть монополияларының холунга бурунуу-биле кирген турган. Сөөлгү чылда нигерия чазак национал байлакты чоннуу болдурар дээш ээлээн шиитпирлиг базымнарны кылган. Ол даштыкы нефть компаниялларының ажыл-чорудулгазын болдуунуң контролюнга алгаш, национал нефть корпорациязын тургузуп, бодунуң чуртунга нефть үлетпүрүнүң үндезинин салган. Совет Эвилели нефть үлетпүрүнге национал кадрлар белеткеп бээр талазы-биле Нигерияга улуу-биле дузалап турар. Варри хоорайда кадрлар белеткээриниң өөредилге төвүнүң тулуу доступ турар болгаш оон өөредилге дериг-херекселдерин бистиң чурттан аная чедирер.

Нигерияга металлургияның улуг бүдүрүлге черин тудуп, тургузары ийи чурттуң аразынга кады ажылдажылганың кол түүлү болурун Я. Говонуң аян-чоруунуң үезинде онзалап демдеглээн, бо талазы-биле дугуржулга чедип алдыган. Ол ышкаш геология шинчилел ажылының үлетпүрүнүң кадык камгалалының болгаш көдээ ажыл-агыйының талазы-биле кады ажылдажылганы ам-даа үргүлүүлээр ужурлуг.

ССРЭ-ниң болгаш Нигерияның делегейниң чугула айтырыларының талазы-биле туруштарының дүгжүп азы чоокшулажып турарын Москвага чугаалажыышкыннар үезинде демдеглээн.

Э. БАСКАКОВ,
Г. СКОБЕЛЕВ.
(СЭТА).

НАЙЫРАЛ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

Нигерияның күрүне болгаш федералдыг шериг чазаазының баштыңы генерал Ягубу Го-

ӨРТТЕР ӨШКЕН, ЫНЧАЛЗА-ДАА...

«Кайгамчыктыг байлак—арга-арыг, Оон дириг амытаннарга, иниги бойдуска, амыдыралга ажык-дузазының дугайында хөй-ле эртем ажылдары, ону өстүреринге хөй-хөй чогаалдар тураскаатты нган. Бистиң республика база-ла арга-ыяш талазы-биле байлак республикаларының бирээзинге санаттынып турар. Ол эгээртиннмес байлакка өрт айыылы чылдың-на дыка улуг хора чедирип келген. Бо чылын арга-ыяш өртүнүң талазы-биле шуут-ла дүвүренчиг болуп турарын солуннардан номчуп, улустуң чугаазындан дыңнап турар-дыр бис.

Чогум ол хаанның үнүп кээп турар чылдагаанын тыппаан, орта бурууулуг кижилерни шыңгыы кезедип, дүргеи хемчеглерни албаан шаанда, ол эфизинге чедир соксавас деп санаар мен.

Оон ыңай арга-арыг өртүн өжүрүн каарга безин үр үеде чаъс чагбас болза катап үнүп кээп болур айыылдыг дээрзи билдингир. Ынчангаш арга-арыгның камгалал хайгааралын чүгле ол талазы-биле дорт харыысалгалыг кижилер — лесниктер эвес, а харын-даа бүгү чон орта эң-не идепкейлиг киржирин чурттакчы бүрүзүнге чедингир тайылбырлаар болза чогуур деп санап турар мен».

Бо дээрге солуннуң номчукчузу, Барыын-Хемчик районунуң Эрги-Барлыкта лесник **Куулар Чадамбаевич Маадыр-оолдуң** чагаазындан алган одуруглар-дыр. Шыпап-ла чүгле бөгүнгү ажыын хараар аная чорааанда кайы-хамаан чок одаг салыр, таакпылаар, аргарыгны бокталдырар ийи-чаңгыс хамаатылар күрүнеге кайы хире улуг когарал таварыштырып турарын чегче санаары безин берге.

Ынчангаш чер-черде партия, совет, ажыл-агый органнары, хөй-ниитиниң күжү-биле өрт өскүүрүнге буруулуг кижилерни тывар, оларны харыысалгага онаар талазы-биле истелге органнарынга боттуг дузаны көргүзери чугула. Болу берген орттерни өжүрер талазы-биле эрес-шудургу чоруун көргүскен хамаатыларны, тустус коллективтерни көстүге үндүрүп, оларны шаңнап, мактаарының аргаларын ажыглаары негеттиниң келген. Биске келген ындыг уткалыг чагааларның ийизин бөгүн моон адаанда парлап тур бис.

* * *

Май 23, каан аяс хүн турган. Чыраа-Бажы суурдан 9 км хире черде үнелиг үнүштер: чыжыргана биле хады кулдаан арга-арыгдан кежээ 6 шак үезинде ыш диргелгени көзүлген. Ук совхозтуң мыйыстыг бола малының кыштаглары база ол черде туруп турар болгай.

Ол өрттүң чедирип болгу дег когаралы улуг турган. Доп-дораан совхозтуң директору Моңгуш Семис-оолга чеде бердивис. Өрт өжүрер машинаны болгаш бир чүүк машинаны ол чорудун, ону барын өжүрер кижилерни боду-ла чыып, эрестиг хемчеглерни алган. Өрт үнген Дээрбек-Тал деп черге гараж эргелекчизи Сарыглар Очур-оол баштаан баштайгы кижилер кээп турувуста, ында малчыннар ону өжүрүп чадашкан турлар. Чалбыышталган өрт хайыраан чыжырганаларга чедер-четпес. Машинаны тургускан олчаан суг-биле бүлгүртүп, төвецниг хептерни чоогунда буга суунга сиириргеш өжүр шаап, довурак-биле хөме базырып—шалыпкын демисежин кирипкен бис.

Ынчаар дүрген кыпкан өрт дораан өжер дээр ужур чок. Ол ынчап турувуста, совхоз директору немелде күштү, суглуг машинаны эккелди. Шалыпкын хемчеглерни ап чорутканының түңнелинде 6 гектар черни ээлеп турар үнелиг хат чыжыргана арай боорда камгалаттынган.

Бо айыылды чайладырынга эрестиг киришкен эш-өөрүнүң аттарын адавас арга чок. Олар бо-дур: малчыннар Доңгак Моончук-Кол, Сарыглар Арбын-оол, ажылчыннар Куулар Шугур-оол, Моңгуш Гитара, чолаачы Доңгак Өнер-оол, Совхозтуң ажыл-ижи ол үеде бачым турган, а директор кижи ындыг өйде өскээр чардыгары дыка берге. Оон ыңай ажылдап хүнээн кижилерни шалыпкын чыып, организаттары-даа ындыг белеп бе! «Чыраа-Бажы» совхозтуң директору Моңгуш Семис-оол ол өрттү өжүрер талазы-биле дүрген хемчег ап, шалыпкын чоруун көргүскен.

Ч. МОНГУШ.

* * *

Улуг-Хем районунуң «Х Улуг хурал» колхозунуң болгаш Жданов аттыг совхозтуң ыяш белеткел участогу—Даргаш-Хаа деп черге май 20-деп 23-ке чедир улуг өрт өөскээн. Ону совхоз биле колхозтуң каттышкан 40 хире кижизи үр шудургу демисежип турган өжүрер аргалыг болган.

«Х Улуг хурал» колхозтуң аная белеткеп каан 280 кубометр одаар ыяжы, бир бажың бо өртен когараан. Маңаа чүгле бо чазын ийи удаа өрт үнгени ол. Оон үнүп турар черлериниде турум чурттап турар кижи чок, ээн чер. Ындыг болганда орта кымнар-даа эвес, төтчеглекчи анчылар, арга-арыг кезип, өөт-сиген чыып чоруур кижилер буруулуг дээрзи чайлаш чок. Бо тайгада хадын, дыт дээш үнелиг ыяштар өрт айыылындан когараан, ылаңгыя специалистериниң санап турарын ёзугаар алырга, шет ыяшка ол улуг хора чедирген. Бо чазын бистиң районнуң девискээринге мурнунда турун көрбээн хөй орттер үнүп турар. Районнуң истелге органнары өрт үндүрген чаңгыс-даа буруулуг кижи мынчага тып, харыысалгага кирип шыдаваанын кижи кайгаар.

М. БАГАЛДАЙ.

«Шынның» материалдарының ёзи-биле

Рейдиге харыы

Май 17-де үнген солунга рейд бригадазының «Тарылганын шынары, безик темп дээш» деп эгелиг материалын парлаан. Таңды районнуң ажыл-агыйларында часкы тарылганын чоруп турарын, ол чугула кампанияда техниканын ажыглалынын байдалын чугуллап хынаан.

«Революцияның чалбыыжы» совхозта тарылганын бүгү талазы эки болганын ында көргүскен. Ынчалза-даа кожазы «Россия» совхозтуң дугайында «Харыысалга чоктуң уржуу» деп иштики эгенин адаанда тарылгала эпгежир аргажок четпестерни илереткен.

Совхозтуң директору А. Белоусовтуң бистиң бижиивисне харыылааны болза:

Түүлде айыткан четпестериниң турганы шын. Техниктиг төвүлелдиң хуралынга хову бригадазының бригадири В. Боговцовту келдирип, информациязын дыңнаан. Бригада девискээринде октагылапкан демир-деъс аймаан чыып, арыглаап, оон төвүнде ниити чуртталга черинин, столоваяның чоогунда бокту арыглап, чурумчуларын аная дааскан. Олар часкы тарылганы май 20-де дооскан. Ам чер андарып эгелээн.

Шаң эргелекчизи Н. Мөңгеге администрация талазы-биле хемчег хүлээткен.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

АНЫЯК ЫЯШТАР ҮНЕР

КАЛУГА. (СЭТА-ның корр.). Калуганың ыяш ажылдыглары бойдус байлаан улгаттырарыбиле бо частың ыяш олуртулгазын доозупканнар. Ыяжын кезип аппарган черлерде безин 25 миллион шивижигештерни болгаш хадыжыгаштарны тарып олурткан.

Областың лесхозтары яне бүрүлүг ыяштар үрезинин чыыр чыл планын база күүседипкен. Олардан 160 миллион ыяшты өстүрүп ап болур.

ЭЭН ЧЕРНИҢ ЭРТИНЕЗИ

АЛМА-АТА. (СЭТА-ның корр.). Бетпак-Дала дээр ээн-куруг чыдар девискээрден нефрит деп байлак тывылган. Ол кара-ногаан өңнүг ховар чараш-даш кааскалга үүлүнге калбаа-биле ажыглаттынып турар. Казахстанның ол байлаанын шынары дыка эки болган.

Амдыгаа чедир-ле бистиң чуртка ындыг кааскалга дажы Уралда, Пермирде болгаш Чөөн Сибирьде деп санап турган.

КИРИП, МООРЛАНАР!

БАРНАУЛ. (СЭТА-ның корр.). Нагорный паркта Алтайның улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезин ажыттынган. Аная барган кижилер ук крайның үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының мурнакчы дуржулгазыбиле таныжып ап болурлар. Ында бир тускай делгелге черинде кур черлерни ажыглап эгелээнден бээр чээрби чыл болганын калбаа-биле көргүзүп турар.

ЯНЗЫ-БУРУ МЕДЭЭЛЕР

КОМИССИЯ ХУРАЛЫ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында назы четпээн уруглар ортузунга ажыл чорудар республика комиссиязының хуралынга Өвүрүнүң район комиссиязының ажылының дугайында оон даргазы, райкүүском даргазының оралакчызы А. Б. Семис-оолдуң отчёдун дыңнап, чугаалашкан.

Назы четпээн уруглардың кем-херек үүлгедиишкиннерин болдурбас, кижизидилге ажылында районда кылдыңган хемчегларны демдеглевишаан, республика комиссиязы бо талазы-биле чедир кылдынмаан үүлдерни шыңгыы шүүмчүлээн.

Ол ышкаш назы четпээн уруглар ортузунга ажыл чорудар район комиссиязының ажылында бар четпестерни дарый чайладырынче угланган доктаалды республика комиссиязы хүлээп алган.

(Бистиң корр).

• • •

ЭҢ ЭКИ МЕРГЕЖИЛ ДЭЭШ

Республиканың аныяк поварларының, кондитерларының, официантыларының ийги конкурузу Кызылдың «Улуг-Хем» ресторанында болуп эрткен. Орта Кызылдың, Ак-Довуракты-ның, Чадаананың, Шагаан-Арыгның оолдар, кыстары киржип, бо талазы-биле боттарының мергежилин көргүскенчер. ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. Ромашов, Тыва АССР-ниң садыг министри Х. Салчак конкурустуң киржикчилериниг байыр чедирген.

Кооперация училищезиниң башкызы Н. Кокорина баштаан жюри кежигүннери конкурстуң негелдерин ёзугаар бердинген оналдаларны аныяк поварлар, кондитерлер, официантылар канчаар күүсеткенин ыңгыызы-биле анализтеп көрүп, чедишкиннерин база частырыгларын чугаалап берген.

Ийи хүн үргүлчүлээн конкурстуң түңнелинде Кызылдың, Чадаананың командалары шаңналдыг черлерни алган. Кызылдың уруглары эң эки мергежилдинг көргүскен. Чемпион кожааларын повар Светлана Чумаринага, кондитер Галина Гашковага, официантка Надежда Тереховага тыныскан.

Эң эки мергежил дээш республиканың аныяк поварларының, кондитерларының, официантыларының ийги конкурузу оларның мергежилиниң бедээнин көргүскен болгаш моон соңгаар чедишкиниг ажылдаарына улуг дузалыг болган.

Х. АЛАШ-ООЛ.

• • •

«АЯЛГА» ААЛДАП ЧОРУП ТУР

Бай-Тайга районунуң «Аялга» аттыг улусчу театры амыр үеде бодунуң ажылын улам идепкейжиткен. «Тээли», «Бай-Тал» совхозтарының, «Мурнакчы» колхозтуң ажыл-ишчилериниг ишин, концерттерни каш удаа көргүскен. Кожазы Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң хову турлаглаарына, Кызыл-Мажалык суурының ажыл-ишчилериниг олар концерттиг аалдап чоруаннар. Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы С. Бюрбююнүң чаңгыс көжегелиг «Ачылыг салчаашкын» деп шинзин тургусканы солун. Улусчу театрның бот-тывынгыр артистери К. Ооржактың, Л. Очуриуң, Р. Чульдум-Струнуң шинге ойнаарын, ырлап, таңцылаарын баргаа-на черинге адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

С. ТАВА-САМБУУ.

• • •

КЫЛЫР АЖЫЛДАР БИЛДИНГИР

Өвүрде «Коммунизмче орук» колхозтуң кол кудумчузунда бир бажыңга чон чыгып келди. Ол бажың ында микрорайонуң төвү — агитквартира-дыр. Аңаа хүрал болган.

Солчур ортумак школазында башкызы Б. Корат совет соңгулда системазының, чонуң айбычылары — депутатларының эрге-хүлээлгелериниң дугайында чылгаларга чугаалап берген.

Ол-ла хуралга шефтеп турар малчыннарынга боттуг дуза көргүзерин, чаагайжыдылга талазы-биле хемчегларын дутуржуп, соңгулда хүнүнде суурның чурттакчы чонунга концерт көргүзерин планнап алган. Бо хүннерде концерт белеткели эгелээн.

Д. САЛЧАК.

ИЮНЬ АЙДА ҮНЕР КИНОЛАР

М. Горький аттыг киностудиниң тургусканы «Үндезин дөстер» деп кино Григорий Коноваловтуң ындыг аттыг, РСФСР-ниң Күрүне шаңналы болгаш ажылчын аңгы дугайында чогаалдар конкурузунга бирги черниң шаңналы-биле демдеглеткен романынга үндезилеттинген. «Ол дээрге Совет күрүнеиниң чайыннанчак сүр-күчүзүнүң, оон ажылчын аңгызының, Адачурттуң Улуг дайынынга фашизмниң чылча базарынга шинтпирлиг кол күш болган «совет кижилериниң бедик мөзү-шынарларының дугайында роман-дыр» — деп чогаалчы Георгий Марков «Үндезин дөске» ындыг үнелелдя берген.

Крупновтарның өг-бүлезиниң амыдыралынга үндезилээш, бистиң чонувустуң дайын мурнунда амыдыралын калбаа-биле кинода көргүскен. Кинода көргүскен болуушкуннар Волга эринде дазылдарын, будуктарын кайын бээр чадыпкан чөкпек талдың баарында Крупновтарның бажыңында, Крупновтарның шуптузунуң куш-ажылчы оруун эгелээнин каң заводундаа, Денис Крупновтуң оглу Константинниң ажылчы чонунуң хосталгазы дээш демисежип турары Испанияда, Германияда совет элчин чернинде ажылдап турар Матвейниң чалатканы Гитлериң байырлыг хүлээп алышкынында-даа, чурт камгаллалының өзек айтырыгларын шинтпирлеп турда Кремльге-даа болгулаар. Кино «Алышкылар» (Денис, Матвей, Савва), «Оолдары» (Денистиң оолдарының дугайында) деп ийи сериялыг. Кинонуң тургускан режиссёру Иван Луканский. Крупновтарны Иван Лапиков, Владислав Стржельчик, Георгий Епифанцев, Александра Климова, Николай Олялин, Геннадий Сайфуллин, Геннадий Чулков, Юрий Шлыхов, Лена Белоконь, Леня Плескевич, Людмила Новоселова олар, Солнцевтерни Виктор Хохряков, Алина Покровская, Сталинни Рамаз Чхиквадзе ойнаан.

...Хамааты дайынының чаа доозулган үезин. Көдээ корреспондент, аныяк оол Вася Петруничевтиң чоок өөнүү бодал-сагыжы-биле эштежи база ынаа, башкы уруг Лязаны, элээди оол Федьканы, вагонларда тарааны таңцылыдаар дээш кел чораан комсомолчу дружинниктерни араатанзыы-биле өлүргеш, контрреволюсчу идеегтер аштаан чонче эккел чораан тарааны өрттедиптер. Ол бүгүнүң истелгезин В. Петруничев-биле аңаа дузалажыр дээш келген солун ажылдакчызы Дягилев истеп келгеш, бүгү чүвени көдээ Совет даргазының оралакчызы Мавра болгаш оон бажыңында хоргдаан Струков олар доюлдуруп турарын тодарадыр. Дайзыннар чонуң «Шынчымяй» деп шоолаанын Петруничевти демисел-ден, оларны сойгалаарындан ойталадырын кызылар. Ынчалза-даа оларның оозу бүтпес.

Ол бүгүнү «Мосфильм» студиязының үндүргени «Ийи хүн дүвүрээзин» деп кинода көргүскен.

Ол-ла студиязының «Сен барда-даа, чокта-даа» деп кинозу М. Жестовтуң «Степанида Базырина» деп тоожузунга үндезилеттинген. Кинода болуушкуннар коллективизация үезиниң хөннери-биле кады Федор Базыриниң Степанидага ынакшылын, оларның чондан хоорук хуторжу амыдыралының буурааның көргүскен. Колхоз тургузар дугайын чамдык кижилер бүгү сагыш-сеткилинден деткиир, чамдыктары сестип, тыртылар, Базырин ышкаш колхозтажыышкын дугайын дыңнаар хөңү шуут чоктар база бар. Федорнуң ачазы безин колхозта кирип алган, оол дүжевес: хамык ыяш-дашты аштап, төжек, дазылындан арыглап, дерин төп, күжүн үндүрүп турган үнүш, дүжүттуг кылып алган бодунуң черинден канчап чарлыр боор. Ынчалза-даа оон кызып турган ынакшылын чаалап алганы, кадайы Степанида Федорнуң чажырыпканы эт-севин, тараазын чонга айтып берипкеш, суурже чоруй баар...

Бо кино Родион Нахапетовтуң бир дугаар тургускан киназу болур Федорвуң ролунда Юозас Будрайтис, Степаниданы Марина Неёлова ойнаан.

«Киргизфильм» киностудиязының «Шуралгак» деп делгем экраниг кинозу бистиң совет моралывыстың чинжеҥ, маңгысталчак чорукка эптеш чогун бадыткаан.

...Орук тууунда буйдозерист Асанга улуг чаза тевилдириишкин мурнунда орукту дуглаарын дагзыр. Ийи машина частыышкын мурнунда эрте бээрин кызыдар. Бирээзинде геология экспедициязы, а өскезинде эрте бышкан помидорлар садыглаарынче далашкан чинжеҥнер. Аныяк геолог Криста Яновна частыышкынны доктаадып дээш чоруткаш, озалдап каап, айыылга таваржырының кайызы чорда Асан камгалап аар. Криста Яновнаны бодунуң суурунга чедирип, шуралгакты сонуургадып чорууру көрүксенгиг, совет кижилериң найырал-чы харылзааларының барымдаазы. Чинжеҥ садыгжылар Асанга орукту дүргеп аштадып аарын кызыдар. Асанның сеткили, мөзүзү шак ындыг кижилерге дузалаар хөөн чок.

Асанның ролун киргиз театр студиязының студентизи Чоро Думанаев тургускан. Ол оон мурнунда «Иссык-Кульдуң чидиг-кызыя чечектери», «Отка мөгей» деп киноларга ойнаан. Кристаның ролунда Инград Андрия ойнап турар.

«Меи кызыгаар шеринде меи» деп кинодан кызыгаар үрекчилери-биле демиселди, аткылажып-боолажып турарын-даа көрбес бис. Ынчалза-даа кызыгааржыны берге чымыжын, мөзү-шынары каңналбаан аныяк дайынчыларның амыдыралдың хоойлуларынга чаңчыгарын тода көргүскен.

«Беларусьфильмниң» үндүргени «Кат-не» деп киномедиада үүгле катты-шог эвес, а муңгак-даа байдал бар. Улуг бажыңның чурттакчыларының бот-боттарынга хамаарылгазын, Саша биле Наташа оларның ынакшылын, фронтчулар Алексей Николаевич биле Виталий Даниловичниң чорүлдээзиниң дугайын каттырынчыг, хөглүг-даа болза амыдыраачы шынчызы-биле төөгүн турар.

Даштыы кинолардан ДЕФА студиязының «Үшкүзү», «Ошкажып тура бөргүн ужул», чехословак «Алды адыг болган клоун Цибулка», япон «Кыстар хат удур үүткүдүп тур», тупис «Дагларның чалбыжы» деп, киноларны солун, көрүкчүлерни хаара тудары чугаажок.

Л. КАБАКОВА.

Чөөн-Сибирь болгаш Чукотка далайларының суларында, Поляр куржааның ырак ыңдында Врангель ортулуу бар. Ында чукчилер, эскимостар, орустар... чурттап турар.

Ол черинг эң улуг сууру — Ушаковск чаагайжыдыр туткан бажыңнарлыг, клубтуг, библиотекалыг, оон эмнелге чери бар. Ортулуктуң чаштары онза кичээнгей, сагыш салыышкынынга хүрээлеткен. Оларга уруглар яслилерин, сад-интернатты тургузуп берген. Оон оларны суур школазының белеткел класстарынче шилчидер, аңаа өөреникчилер күрүнеин долу хандырылгазынга турар. Өөреникчи дөртү классты доозуп алгаш, оон ыңай өөренир дээш Улуг черже чоруптар.

ЧУРУКТА: чукча Марина Ролыыргина (солагай талада) болгаш эскимос Аня Нанаун школада 2-ги класстың кичээлинде.

Г. НАДЕЖДИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Болуушкуннар, фактылар

ТИИЛЕКЧИ КЛАССТАР

Баян-Тала сес чыл школазының классар аразында чарыжының түнелин үндүрген. Школада өөредилге-кижизидилгелиг ажыл багай эвес, чурум үрээр, шак үзер чоруктар эвээш. Классар аразының түңнелин үндүрерге 7 «б» класс (башкызы коммунист Л. Ондар) бирги черни алган. Оларның өөредилгези 100 хуу. Бот-тывынгыр уран түүлге, техниктиг чогаалдыга делгелгезинге эки киришкен. Үк класс соңчарыштың негелдезин ёзугаар Шушенскоеже экскурсиялаар.

Ийиги черни 4 класс (башкызы М. Ооржак) алган. Олар Терлиг-Хаяже экскурсиялаар. Эте класстардан дээре болган 3 «б» класс (башкызы Г. Монгуш) Чадаана хоорайның бүдүрүлгелерни сонуургаар.

О. САЙЫН.

Чөөн-Хемчик район.

ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРГЕН

Хандагайты суурның бот-тывынгыр уран түүл коллективтери Совет Тываның 30 чылынга тураскаатканы көрүлдениң бирги эвлүүзиниң түңнелин үндүрген. Аңаа 12 организация киришкен. Аңаа бирги черни орук-бүдүрүлге участогу алган, ийиги черде—район эмнелгезиниң коллективи болгаш Хандагайты школазының башкылары, үшкү черде—тудугсептелге участогу болгаш районо коллективи болган.

Дээре түңнелдиг болган организацияларны болгаш эң эки күүсеткичилерни мактал бижиктер болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаан.

В. ДОНГАК.

Өөр район.

ТУРИСЧИ СЛЁТ

Улуг-Хем районнуң башкылары слётту эрттирген. Ону башкыларның бирги республика следунга болгаш Совет Тываның 30 чылынга тураскаатканы. Слетту тускай программа ёзугаар эрттирген. Бирги эвлүүгде шаптыктыг черлерни эртеринге Шагаан-Арыгның № 2 школазының командазы, ийиги черни Иштии-Хем сес чыл, үшкүзүн Үрбүн сес чыл школазы алгылаан.

Уг-шиг тодарадырынга бирги черни Ак-Туруг ортумак школазының командазы алган. Ийиги черде — Хайыракан сес чыл школазы. Оон соонда ийи кижи чурттаар майгынны дүргеп тургузарынга конкурс болган. Аңаа бирги черни Шагаан-Арыгның № 2 ортумак школазының командазы алган. Ийиги черде—Чаа-Хөл школазы.

Ыры күүселдезиниң конкурузунга бирги черни Шагаан-Арыгның № 1, ийиги черни Үрбүн сес чыл школазы алган.

Команда талазы-биле бирги черни Хайыракан сес чыл школазы, ийиги-ни—Үрбүн, үшкү черни—Иштии-Хем сес чыл школазы алган. Бирги черни алган команда шилчип чоруур кубок-биле, ийиги, үшкү черни алган командалар дипломнар болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаткылаан.

Т. МАСНЫР-ООЛ.

Тываның көдээ ажыл-агый техникуму 1974-75 өөредилге чылында кирип өөренир болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

КИРИП ӨӨРЕНИР САЛБЫРГА ӨӨРЕНИРИНИҢ ХУУСААЗЫ:

Агрономия салбырынга —3,5 чыл.
Зоотехния салбырынга —3,5 чыл.
Ветеринария салбырынга —3,5 чыл.
Бухгалтер учёдунуң салбырынга — 2 чыл 10 ай.
Көдээ ажыл-агый механизациязының салбырынга —3 чыл 10 ай.

БОТ-ӨӨРЕДИЛГЕЛИГ САЛБЫРГА:

Зоотехнияга —5 чыл.
Көдээ ажыл-агый механизациязынга —5 чыл.
Бухгалтер учёдунга —4 чыл.

Хүлээп алырының негелдези бүгү техникумнарны-биле бир дөмей. Колхозтардан болгаш совхозтардан өөредип чорутканнарны техникумга конкурстан дашкаар хүлээп алыр.

Техникумга өөренирн-биле билдириишкин бергеннер орус дылга (диктант), математикага (аас-биле) экзамен дужаар.

10-гу классты доосканнарны орус дылга болгаш литературага (сочинение), математикага (аас-биле) он чыл школазының хемчээли-биле экзамен дужааткаш, 2-ги курска хүлээп алыр.

БИЛДИРИИШКИНГЕ КОЖАР ЧҮҮЛДЕР:

а) Билиниң дугайында херечилел (бодун).
б) Автобиография.
в) № 286 хевирниң медицина шынзылгазы.
г) 3х4 см хемчээлдиг үш фото-чурук.

Билдириишкиннерни 1974 чылдың июнь 1-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр.

Киреринин экзаменнерин август 1-ден 20-ге чедир дужаар. Техникумнуң хүндүскү салбырынга киргеннерни ниити чурум ёзугаар стипендия-биле хандырар.

Тыва националдыг совхозтар ажылчыннарының болгаш колхозчуларның уругларын өг-бүлезиниң материалдыг байдалынын дугайында шынзылга бергенде, күрүнеиниң бүрүн хандырылгазынга хүлээп алыр.

Техникумнуң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 5.

ТЕХНИКУМНУҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

МОСКВА. Он дугаар автобус парыгында «ЗИУ-8» дээр ийи чаа автобусту шевел көрүп турар. Оларны Энгельс хоорайда Урицкий аттыг заводка кылган. «ЗИУ-8»-ти «ЗИУ-9» деп тролейбусту өттүндүр кылган.

Чаа машинада чехословак дизельдиг моторну тургузуп, гидромеханиктиг коробканы, соңгу өзекти эптээн. Ону Венгрияга кылган, «ЛИАЗ-677» автобустардан хөй кижи олурар болгаш үш эжиктиг. «ЗИУ-8» автобус шакта-ла 80 километр маннаар.

ЧУРУКТА: «ЗИУ-8» автобус ажыл үезинде.

С. ЗАЛЕТОВ биле В. СОВИНОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

СПОРТЧУ ПАНОРАМА

●ФУТБОЛ. Спорттуң бо хевирингe Болгарияның шилиндек командазы 1974 чылдың делегей чемпионадының соолгу хыналда ужуражышкынын делегей чемпиону чораан Англияның командазы-биле ойнаан, 0:1 санга уттурган. Мячини Англияның шилиндек командазының халдакчызы Уортингтон киир тепкен.

● БОКС. Элээди оолдарның бокска Европа чемпионады Киевтиң спорт ордузунда эгелээн. Маргылдаа июнь 9-ка чедир үргүлчүлээр. Ында Австрияның, Англияның, Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Ирландияның, Италияның, Польшаның, Румынияның, ССРЭ-ниң, Турцияның, Финляндияның, Францияның, ГФР-ниң, Чехословакияның, Швейцарияның, Шотландияның болгаш Югославияның 117 боксеру киржип турар.

Аалчыларга хлеб-дусту гимнастикага олимпий чемпиону Полина Астахова тыныскан.

ЧАДАГ-ТЕРГЕ СПОРТУ. «Социалистическая индустрия» солуннуң шаңналы дээш чурттун хөй хүннерде эрттирер чадаг-терге маргылдаазының дөртү чадазы эрткен. Минск чоогунга 140 км черни Ташкентиден келген Юдин мурнап, кымга-даа алдырбайн келген. Оон дараазындагы шаңналдыг ийиги, үшкү черлерни Минск чурттуг спортчулар Леонид Дежиц болгаш Петр Бутас олар алган.

● ШЫДЫРАА. Делегей чемпиону-биле ойнаар эрге дээш чартык шүүлде маргылдаага Валентина Козловская биле Ирина Левитина оларның үшкү салыы болган. Борта Левитина тиилээн, ынчангаш сан 1,5:1,5 апарган.

(СЭТА).

Кубок дээш

Футболга Кызыл хоорайның «Спартак» эки тура спорт нитилелиниң кубогу дээш маргылдаа «Хүреш» стадионунда эгелээн. Ында сес команда киржип турар.

«Шахтёр» (хөмүр-даш разрези) биле «Тыва тудуг» трестиң командалары ужурашкан. Дагжылар чедишкиниг ойнааш, удурланыкчызын 8:0 санга удуп алган.

«Торпедо-2» командазы «Енисей-2»-ниң футболистери-биле ойнаан. Баштайгызының халдакчылары удаа-дараа аткалап тургаш, 4:2 санга тиилээн. «Енисей-1» биле «Восход» (Кызыл-садыг) командаларының ужуражылгазы 6:1 сан-биле доозулган.

«Торпедо-1» команданың дуржулгалыг футболистери «Звезданың» спортчуларын 6:3 санга уткан.

Чартык түңнел оюннарга «Торпедо-1», «Торпедо-2», «Енисей-1», «Шахтёр» командалары ойнаар.

В. АНДРЕЕВ, маргылдааның кол судьязы.

Демисел чидигленген

Культураның болгаш дыштаныгланың Гастелло аттыг парыгының шаңналы дээш маргылдаа төнчүзүнче чоокшулаан тудум, демисел улам чидигленген.

Эткен дыштаныр хүннерде тоску, онгу салыгларда радиокомитеттиң төлээзи Самбуу Маады тиилегеже чүткүлдүг ойнап, утка-шыныарлыг чараш көштерни көргүскен. Ол С. Хертекти уткаш, В. Селиверстов-биле хайымнашкан.

«Билиг» нитилелиниң референтизи Бин-оол Селен-Хуурактың түңнели база чидыг. Ол аэропорттуң авиотехниги Александр Попов-биле хайымнашкаш, медицина училищезиниң башкызы В. Базырны уткан.

Маргылдааның шилиндектериниң одуруунга чоруп орган Ооржак Борбак-оол кинофикация эргелелиниң инженери Сырдар Наксылга уттурар ужурга таварышкан. Ол-ла ойнакчы № 14 механизация эргелелиниң төлээзи Валерий Заворинни удуп алган.

В. Селиверстов С. Маады-биле ойнап оргаш, нарын көштер кылгаш, бодаларын чиштире-чиштире кээре аът биле тевеге удур бир тергелиг арткан. Ынчалза-даа салыгның төнчүзүн чазыг чок ойнааш, тергезин база тевеге каап берипкеш, чаңгыс ноянныг артсадаа, Маады-биле хайымнажып ап шыдаан. № 1 школаның өөреникчизи Володя Селиверстов он салыгдан 9,5 санны алгаш, маргылдаанын киржикчилерин баштап турар хевээр.

Оон соондан дуржулгалыг бирги разрядчылар Б. Ондар, Б. Ооржак, А. Дава олар чоруп орар.

Маргылдаа үргүлчүлевишаан.

Д. САЛЧАК.

Телевидение

ИЮНЬ 4-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00—«Муслима» Телефильм. 19.45—Телемедээлер. 19.55—Уругларга. Мультфильм. 20.05—«Сыдысчыгаш». Дамчыдылга. 20.35—«Кушкаштарның чымыжы». Телефильм. 20.50—Телемедээлер. 21.05—Чарлалдар, реклама. 21.10—«Менде каравелла бар». Телеконцерт. 21.45—23.00—«Голосеев аргазы». Шин-телефильм.

агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бүгүн республикага булуттаар, чаъс чаар. Барыын угланыышкынныг хат кошкаандан күштүүнге чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 9—14, өскелерге 15—20 градус чылыыр.

Кызылга бүргеп, аязыр, эртен чаъс чаар. Барыын угланыышкынныг хат кошкаандан күштүүнге чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ИЮНЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кат-не» 9.40, 11.15, 12.50, 14.25, 16.00, 17.35, 19.10, 20.45 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Кызыгаар» 14.00 «Хуулгаазын хөйлеҥ» 15.00, «Шынаага демисел» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: Киночыныды 9.15, «Улуг трамплин» 10.45, 12.30, 14.15, «Италилерниң Россияга алдептиг ужуралдары» 16.00, 18.35, 21.10 шактарда.
«ВОСТОК»: «Коккаарак» 15.00, «Хоозун кижилер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ЭНЕРГЕТИК»: КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Бо соңгалар чаныпга» 18.00, 20.00 шактарда.

ХОВУ-АКСЫ ЧАЛАП ТУР

Хову-Аксының «Тыва кобальт» комбинады дараазында мергежилдерге ажылчыннарны чалап тур:

1. Чер иштинге ажылдаар проходчиктер болгаш забойщиктер.
2. ТЭЦ-тин котёлдарынга машинистер.
3. ТЭЦ-тин турбиналарынга машинистер.
4. Үлетпүр дериглериниг электрослесарьлар.

БИСТИҢ АДРЕЗИВИС: ХОВУ-АКСЫ СУУР, КОМБИНАТТЫҢ АДМИНИСТРАЦИЯ ЧЕРИ, ТЕЛЕФОН № 3-33.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторуун 24-63, редакторуун оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, карылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетүүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056 ЧАГЫГ № 683.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00647.